Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 127 (10112) | 1976 чылдың май 28, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

АУР-нуң Премьер-Министриниң Москвадан чорупканы

Совет чазактың чалааны-биле ССРЭ-ге албанныг аян-чоруун кылып чораан Ангола Улус Республиканың Премьер-Министри Лопу ду Насименту кадайы-биле май 26-да Москвадан Ленинградче чорупкан.

Чуртка аян-чорук кылып чораан, хүндүлүг аалчы Алма-Атага база баар.

Аэродромга эш Л. ду Насиментуну, ону үдеп чоруур албанныг кижилерин СЭКП ТК-нын Политбюро кежигүнү, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-нын Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-нын Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-нын секретары Б. Н. Пономарев, албанныг өске-даа кижилери үдээннер. (СЭТА)

Совет-ангола документилерге ат салганы

Москвага, Кремльдиң Улуг ордузунга, май 26-да совет-ангола документилерге ат салыышкыны болган.

Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң болгаш Ангола Улус Республиканың аразында бот-боттарынга найыралдыг харылзааларның болгаш кады ажылдажылганың үндезиннериниң дугайында декларацияга ССРЭ-ниң өмүнээзинден СЭКП ТК-нын Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, АУР-нуң өмүнээзинден АУР-нуң Премьер-Министри Лопу ду Насименту ат салганнар.

Культура болгаш эртем талазы-биле кады ажылдажылгазының дугайында ССРЭ-ниң чазааның болгаш АУР-нуң чазааның аразында дугуржулгага болгаш ССРЭ биле АУР-нуң аразында консул конвенциязынга СЭКП ТК-нын Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко болгаш АУР-нуң Премьер-Министри Л. ду Насименту ат салганнар.

Совет-ангола өске-даа документилерге ат салган.

Совет-ангола документилерге ат салып турда совет таладан — СЭКП ТК-нын Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри Д. Ф. Устинов, СЭКП ТК-нын Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-нын секретары Б. Н. Пономарев, албанның өске-даа кижилери; Ангола таладан — АУР-нуң Премьер Министрин үдеп чоруур албанның кижилери олурушканнар. (СЭТА)

Массаның калбак киржилгези-биле

Онгу беш чылдың баштайгы чылында часкы хову ажылдарын бедик агротехниктиг деңнелге чоруткаш, шөлдерден чаагай дүжүттү өстүрүп алыр дээш кодээ ажыл-ишчилер күжениишкиннииг ажылды чорудуп турар. Часкы хову ажылдары эгелээрин билек районнарның улусчу контроль комитеттери, колхозтарда, совхозтарда бөлүктер база постулар чер-черде контролёрларның, тускай эртемниглерниң киржилгези-биле хыналдаларны чорудуп, четпестерни дарый чайладыр талазы-биле хемчеглерни ап келген.

Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарның ажыл-агыйларынга улусчу контрольдуң кылган хыналдаларының түңнелдерин СЭКП райкомнарының бюроларының хуралдарынга, а Бай-Тайгага, Каа-Хемге кылдынган хыналдаларның дугайын райкүүскомнар хуралдарынга чугаалажып, четпестерни чайладыр, часкы хову ажылының темпизин бедидер талазы-биле дээштиг хемчеглерни алгылаан. Районнарның улусчу контроль комитеттериниң хуралдарынга он хире ажыл-агыйларның удуртукчуларының дыңнадыгларын ап, хемчеглерни алгылаан.

Часкы хову ажылдарынга холбашкан хыналдаларга улусчу контролёрну, массаны киириштирип, 48 ажыл-агыйларны хынавышаан, чер ажылының культуразын бедидеринге хамаарышкан ажыктыг сүмелерни ажыл-агыйларга киргилээн. Бо хүннерде улусчу контрольдуң чамдык бөлүктери болгаш постулары боттарының ажылын улам идепкейжиткен. Оларга «Саян» совхозта, Таңдыда «Коммунизмниң херели», Чөөн-Хемчикте «Искра» колхозтарда бөлүктерни (даргалары П. Г. Новоселов, Ш. Ш. Оюн, Д. С. Монгуш), «Коммунизмниң херели» колхозтуң № 1, 2 бригадаларында контроль постуларын (удуртукчулары Д. Ензак, О. Алдын-оол) болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып болур.

Улусчу контролёрлар чаагай дүжүттүң магадылалы — часкы болгаш чайгы суггарылгавың айтырыгларынче улуг кичээнгейни салып келген болгаш салып-даа турар. Чоруттунган хыналдалардан алырга, бо чугула ажыл-херекте улуг четпестер бар. Чамдык колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчулары бо чугула ажылды ала-чайгаарлаашкынче киирип турар. Ооң түңнелинде маңаа ажылдаар звеноларда, кижилерниң-даа саны, дериг-херекселдер-даа планда көрдүнгенинге четпес. Чижээ, ниитизи-биле республикада 48700 га суггаттыг шөлдерге план ёзугаар 1300 кижи ажылдаар ужурлуг турда, майның 20-ге чедир 1018 кижи хаара туттунган, маңаа 32 звено ажылдаар турда, херек кырында бары 22. Бо ажыл Каа-Хем, Таңды, Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик районнарның ажыл-агыйларында дыка четпес тургустунган.

Суггарылга бугаларын, суг чаштырар машиналарны ажыглап турар деңнели кончуг чавыс. Чижээ, Каа-Хемде суг чаштырар 22 машинаның чүгле 13-ү, Таңдыда 37 ындыг машинаның чүгле 20-зи ажылдап турган. Чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары янзы-бүрү чылдагааннарга сылдап, суггарылга машиналарын чоп ажыглаарынче сагыш салбайн турар.

Суггаттыг черлерни калбартып, ооң бедик дүжүттү алыр дээш күрүне чыл санында хөй санныг акша-хөреңгини үндүрүп турар. Ынчалзажок суггарылганы багай ажыглап турарындан шөлдерден ап турар продукция кончуг эвээш боор, үндүрген чарыгдалды дуглап шыдавайн турар.

Республиканың улуг ажыл-агыйларының бирээзи —«Барлык» совхозта байдал черле дүвүренчиг. Совхоз сөөлгү чылдарда чер ажылының культуразын, ооң үнүш-дүжүткүрүн бедидери-биле 1819 муң рубльди чарыгдаан. Суггаттыг шөлдерни чыл санында ажыл-агыйжы эвес ёзу-биле ажыглааш, каражага таваржып келген, тоску беш чылда чер ажылындан ооң карылгазы 1804 муң рубль болган. Байдал ындыг турбуже, совхозтуң удуртулгазы (директор А. В. Порожневский, кол агроном Д. Б. Саая) ооң чогуур түңнел кылбаан болгаш бо чылдың часкы хову ажылынга багай белеткенгенин, суггарылгаже чогуур кичээнгей салбайн турары хыналдадан илерээн. Суггатчылар четчелеттинмээн, звеноларны бижыглаан участоктар билдинмес, оларның аразында чарыш организастаттынмаан. Бо айтырыгларның дугайында республиканың улусчу контроль комитединге чугаалашкаш, буруулуг кижилерге чогуур хемчеглерни хүлээткен болгаш моон соңгааргы сорулгаларны айыткаш, ону амыдыралга боттандырарын шыңгыы негээн. Ам сорулга чүл дизе, совхозта улусчу контрольдуң бөлүү өске хөй-ниити организациялары-биле кады ол шиитпирниң күүселдезин хынап, ажылдың дээштиин бедидери болур.

Амгы үеде часкы тарылга колдуунда дооступ турар. Ынчаарга ам тарылганың чайгы ажаалдазы, ылаңгыя суггарылга талазы-биле айтырыглар улусчу контроль органнарының, ооң хөй санныг контролёрларының кичээнгейиниң төвүнге тургустунар ужурлуг. Ооң аңгыда чамдык ажыл-агыйларда хөрзүнну хат, суг үрээринден камгалаар, хову-шөлдерге ыяштар олуртур ажылдар дыка четпес чоруттунуп турар. Бо ажылдарны чер-черге боттандырарынга улусчу контролёрлар база боттарының үлүүн киирер апаар.

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели «1976 чылда дүжүт ажаап алыышкынын, кодээ ажыл-агый продуктуларын база мал чемнерин белеткээрин хандырар талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктаалды чоокта чаа хүлээп алган. Бо доктаалдың күүселдезин чер-черге организастаар, кодээ ажыл-агыйның ол чугула кампанияларын чедиишкинниг чорудар төлээде, аңаа холбаштыр массалыг рейдилерни, хыналдаларны чер болганга чорудуп турган, партия, совет болгаш ажыл-агый органнарынга дээштиг дузаны чедирери — улусчу контроль органнарының, ооң хөй санныг контролёрларының эң чугула сорулгазы болур.

МЕЛИОРАТОРЛАРНЫҢ ЮБИЛЕЙИ

СЭКП ТК-нын Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң инициативазын ёзугаар эрттирген СЭКП ТК-нын май (1966 ч.) Пленумунга черни мелиорастаар талазы-биле калбак программаны хүлээп алганының он чылы болган. Тывага суггарылга ажылдарын боттандырары-биле «Тыва суг тудуг» трестин үлетпүр баазазын тургускан. Ооң түңнелинде республикага суггаттыг черлер 65 муң гектар, ооң иштинде инженер тудуглуг суггарылга черлери 27 муң га. Суггаттыг одарларның хемчээли 1 миллион 300 муң гектар четкен.

Онгу беш чылда мелиораторларның мурнунда улуг сорулгалар тургустунган. Олар капитал тудугга 60 миллион рубльди шингээдип алыр ужурлуг. Бо дээрге тоску беш чылда турганындан 20 миллион рубль хөй. 400 муң га чаа одарларны суггаттыг болдурар.

Республиканың мелиораторлары 1976 чылды эки эгелээн. Бирги кварталдың түңнелин ёзугаар «Тыва суг тудуг» трестиң № 2 көжүп чоруур механизастаан колонназы СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң облпрофчөвүлелдиң, ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Трест дөрт айларның бүдүрүлге планын дыка ажырган.

— Мелиораторларның хүнүн доктаадыр дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын бистиң коллектив улуг өөрүшкү-биле уткаан — деп, трестиң эргелекчизи В. Сургутанов дыңнаткан. Бо дээрге улус ажыл-агыйының база бир кол адырының ажыл-ишчилериниң дугайында Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ада сагыш салыышкынының херечизи. Аңаа харыы кылдыр социалистиг чарышты улам калбартып турган, бо чылдың даалгаларын чедиишкинниг күүседип, онгу беш чылды шынарның, бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылдың чылы болдурар бис.

В. МААДЫР-ООЛ.

Бөгүн — Кызыгааржының хүнү

Доскуулчуларда.

В. СЕМЕНКОВИЧТИҢ фотозу.

МУЗЫКА КУЛЬТУРАЗЫНЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Совет Эвилелиниң Улуг театрының 200 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хурал

ССР Эвилелиниң күрүнениң академиктиг Улуг театры 200 чыл болган. Алдарлыг коллективтиң юбилейи — бүгү совет уран чүүлдүң байырлалы — делегейниң музыка культуразының байырлалы. Ийи чүс чылдың дургузунда театр орус болгаш совет опера база балет талазы-биле эң не эки күштерниң чыглыр чери болуп келген болгаш ындыг болуп артып-даа турар. Улуг театр шынап-ла бүгү делегейниң хүлээп көрүүшкүнүн эдилеп турар.

Улуг театрның коллективинге эш Л. И. Брежневтиң чедирген байырын КАУТ-туң коллективи, бистиң чуртувустуң бүгү чогаадыкчы интеллигенциязы улуг сорук киириишкин-биле хүлээп алган.

ССР Эвилелиниң Күрүнениң академиктиг Улуг театрының 200 чыл оюнга болгаш совет музыка база хореография уран чүүлүн хөгжүдеринге шылгараңгай ачы-хавыязы дээш база алдарлыг юбилей-биле холбаштыр ооң шаңнатканы Ленин орденни театрның коллективинге тыпсырынга тураскааткан байырлыг хурал майның 26-да Москвага болган.

Бүгү-ле эвилелдешкен республикалардан уран чүүлдүң улуг мастерлери, ажылчы чоннарның, партия, совет, хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери театрның залынга чыглып келген. Юбилейни демдеглээри-биле даштыкы аалчылар — хөй-хөй чурттарның көскү театр болгаш музыка ажылдакчылары база чедип келген.

Байырлыг хуралдың президиумунда — эштер В. В. Гришин, П. Н. Демичев, М. В. Зимянин, Ленинчи шаңналдың лауреаттары, шылгараңгай музыкантылар, композиторлар, сураглыг чогаалчылар, чурукчулар, хореографтар. Сценада — Улуг театрның алдаржаан бөлүү.

СЭКП ТК-нын Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-нын Политбюрозу составтыг хүндүлүг президиумну улуг кодурлуушкун-биле соңгаан.

СЭКП ТК-нын Политбюро кежигүнү, СЭКП МХК-нын бирги секретары В. В. Гришинге сөс берген.

ССР Эвилелиниң Күрүнениң академиктиг Улуг театрының 200 чыл оюу — бистиң чуртувустуң, бистиң найысылалывыстың культура амыдыралында улуг болуушкун, бүгү социалистиг уран чүүлдүң байырлалы деп, ол чугаалаан.

Улуг театрның коллективинге СЭКП ТК-нын Чиңгине секретары Леонид Ильич Брежневтиң байыр чедириишкинин бөгүн парлап үндүрген. Опера болгаш балет уран чүүлүн хөгжүдеринге театрның салыышкынын, бистиң партиявыстың чаагай идеалдарын бадыткап турар ооң салым-чаяанныг мастерлериниң чогаадылгазын ол бедии-биле үнелээн болгаш Улуг театрның уран чүүлүнүң алгап-йөрээп турары улустарның найыралының, чаагай сеткилдиг чоруктуң, депшилгениң идеалдары бүгү делегейниң дыңнакчыларының болгаш көрүкчүлериниң чүректеринден чаагай деткимчени ап турар деп, ол демдеглээн.

Кижилерниң угаан-бодалын байлакшыдарының, оларның аажы-чаңын сайзыраңгайжыдарының херээнге төлептиг бараан болур шиилерни тургузарын Леонид Ильич Брежнев театрның ажылдакчыларынга кызээн болгаш совет уран чүүлдүң мастерлери боттарының бүгү талантызын чаа кижини кижизидеринге бээр дээрзинге бүзүрелин илереткен.

Эш Брежневтиң чылыг, чүректиң ханызындан байыр чедириишкини театрның коллективинге чогаадыкчы энергияны улам-на күштелдирер, бистиң үезиске, коммунизмни тургузуп турар бистиң улуг чонувуска төлептиг шиилерни тургузарынче ону сорук киирер дээрзинге чигзиниг турбас.

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш чазааның өмүнээзинден В. В. Гришин ССР Эвилелиниң Улуг театрының коллективинге 200 чыл юбилей-биле, Төрээн чурттуң дээди шаңналы — Ленин орден-биле, ооң ажылдакчыларынга тывыскан шаңналдар болгаш хүндүлүг аттар-биле холбаштыр изиг байырны чедирген болгаш оларга кадыкшылды, аас-кежикти база бистиң Төрээн чуртувустуң чаагай чоруу дээш күш-ажылга чаа-чаа чедиишкиннерни күзээн.

Улуг театрны Ленин орден-биле шаңнааны, ооң ажылдакчыларынга чазактың шаңналдарын болгаш хүндүлүг аттарны тывысканы — ол дээрге алдаржаан коллективтиң совет музыка уран чүүлүн хөгжүдеринге ачы-хавыязын партияның болгаш улустуң бедии-биле үнелээнииниң, ооң улуг чогаадыкчы чедиишкиннерин хүлээп көргениниң илерээшкини-дир.

Ооң-биле чергелештир, культураны хөгжүдер дугайында, оон чогаадыкчы ажылдакчыларының дугайында Коммунистиг партияның, ооң Төп Комитединиң доктаамал сагыш салыышкынының бо чаа илерээшкини — ниитилелдиң угаан-бодал амыдыралынга, ажылчы чоннарның кижизидилгезинге, оларга бедик идей-политиктиг база аажы-чаң шынарларын хевирлээринге уран чүүлдүң ролюн бистиң партиявыстың болгаш Совет чазактың кайы хире улуг ужур-дузалыг кылдыр көрүп турарының база бир херечизи-дир.

Чогаадыкчы интеллигенцияны кичээнгейлиг көөрүн, ооң чогаадыкчы дилээшкиннеринге дуза чедирерин, талантыларның хөгжүлдезиниң дугайында сагыш салырын принципиалдыг чорук-биле дүүштүрүп турган, уран-чечен чогаадылганың айтырыгларын партийжи ёзу-биле көөрүнүң шынныын бистиң литературавыстың болгаш уран чүүлүвүстүң чедиишкиннери бүзүрелдии-биле бадыткап турар деп, СЭКП-ниң XXV съездинге Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежнев демдеглээн. Кандыг-даа чогаалдың ниитилелге ужур-дузалыын үнелээриниң кол чүүлү ооң идейлиг угланыышкыны болуп келген болгаш ындыг болуп артып-даа турар.

Чогаадыкчы интеллигенция коммунистиг ниитилелдиң тургузуушкунунуң бүгү улусчу херээнге улуг салыышкынны киирип турар. Бистиң чуртувустуң амыдырап-чурттап турар ол кол, боттуг чүүлү, совет кижилерниң хуула салым-чолунуң чамдызы апарган ол чүүл социалистиг реализмниң чогаалдарында илереттинип турар. Бистиң улузувустуң эрес-шудургу тургузукчу күш-ажылы, Ада-чурттуң Улуг дайынынга ооң өлүм чок маадырлыг чоруу, тайбың дээш, социал болгаш национал хосталыышкын дээш демисел, ол демиселге ажылчы чоннарның интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазы дээн ышкаш ындыг чаагай темалар литератураның болгаш уран чүүлдүң ажылдакчыларынга чогаадылганың үнер дөзү болу берген.

Литератураның болгаш уран чүүлдүң ажылдакчыларынга, бодунуң талантызын база профессионал мергежилин чонга, коммунизмниң херээнге бараалгадып турар бүгү кижилерге ханы өөрүп четтиришкинни эш Л. И. Брежнев партияның өмүнээзинден съездиниң индириинден илергейлээн.

Ажылчы чоннарның материалдыг чаагай амыдыралының чайгылыш чок өзүлдезин эртем-билигни база культураны бедидери-биле, кижилерниң идейлиг, аажы-чаң болгаш эстетиктиг хөгжүлдези-биле тудуш кылдыр дүүштүрери амыдыралдың совет социалистиг хевириниң онзагай чүүлү болуп турар.

Коммунистиг тургузуушкунуң оруу-биле бистиң ниитилеливис бурунгаарлаан тудум-на ленинчи чагыглар ёзугаар партиявың боттандырганы культура революциязының түңнелдери улам-на тодаргай болуп бар чыдар.

Бо талазы-биле бистиң чедиишкиннеривис бүгүдеге билдингир. Черле ынчаш, оларны капчан хүлээп көрбес боор? Совет Эвилелинде парлап үндүрүп турар ышкаш, ол хире хөй номнарны, солуннарны, журналдарны делегейде кайда-даа парлавайн турар дээрзиниң дугайын фактылар чугаалап турар. Бистиң чуртувуста ышкаш, эжиктери бүгүдеге ажык библиотекаларның, драма болгаш музыка театрларының ол хире калбак четкизи, ол хире хөй санныг кинотеатрлар, культура ордулары, клубтар делегейде кайда-даа чок. Бисте ышкаш ол хире хөй санныг бот-тывынгыр драма коллективтери, вокаль, музыка, хореография ансамбльдери, улусчу театрлар делегейде кайда-даа чок.

Профессионалдыг мергежилдиң, кончуг таарыштыр тургузарының, бедик эстетиктиг негелделиг чоруктуң кезээде-ле үлегер-чижээ болуп келген болгаш ындыг болуп артып-даа турар Улуг театрның алдарлыг коллективи совет улустуң культуразын көдүрээринге көскү черни ээлеп турар деп, В. В. Гришин уламчылаан. Улуг театрның уран чүүлү болза ам бистиң бүгү улусчу уран чүүл чедилгевис, бистиң чоргааралывыс, мурнакчы социалистиг культураның туту болуп турар.

200 чылдың дургузунда театр кажаар-даа аажок улуг чогаадыкчы оруку эрткен. Ооң төөгүзү орустуң демократтыг музыка культуразының хөгжүлдези-биле, ада-чурттуң опера болгаш балет уран чүүлүнүң реалистиг чаңчылдарының хевирлеттинери-биле ыяк холбашкан.

В. Е. Гришин чогаадылгазы Улуг театр-биле үзүктелиишкин чок холбашкан орустуң музыка культуразының классиктериниң аттарын адааш, театрның эң эки шиилери ханы утказы-биле онзаланып, улусчу болурунуң база чаагай сеткилдиг чоруктуң бедик идеалдарын көргүзүп, кижилерни Төрээн чуртунга ынакшылга, магалыг-чаагай чоруктуң медерелинге кижизидип турган деп онзалап демдеглээн.

Улуг театрның байлак төөгүзүнүң үштүң бир кезиинден эвээжи Совет эрге-чагырганың чылдарынга онаажып турар болза-даа, ол дээрге улусчу уран чүүлдүң дээди бедиктеринче ужугуушкунуң, ёзулуг-ла революстуг чаартынылганың чылдары-дыр.

(Тоңчузу 2-ги арында).

АДА-ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТУ АЖЫЛ, ЫРГА АЛДАРЖЫДААЛ

ЧУРУКТА: Тес-Хем районнуң уран чүүл коллективиниң «Чалыы назын» деп ыры ансамбли.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Майның аяс кааң хүнү. Найысылал Кызылдың Гастелло аттыг парыгынче чон эртенден эгелээш шуужуп кирип турган. Каас-шиник кеттинген, өөрүшкү, хөглүг хөй чон ногаан театрны долдур олурупкан. Эртенгиниң он шак. Улусчу чогаадылга фестивалының ийиги ээлчээниң байырлыг ажыдыышкынынга тураскааткан хуралды көрүлде талазы-биле республика оргкомитединиң даргазы К. С. Шойгу кыска сөс-биле ажыткан.

Улусчу чогаадылга фестивалының бирги ээлчээ массажонуң оргузунга уран чүүлдүң ёзулуг байырлалы болуп, хөй санныг киржикчилерни хаара тутканын эш К. Шойгу демдеглээн. Аңаа 30 муң ажыг бот-тывынгыр артистер азы бистиң республиканың сес чурттакчызының бирээзи-ле киржип турар болган. Бот-тывынгыр уран чүүлдүң көргүзүглеринге бүдүрүлгениң мурнакчылары, ажыл-ишчи тергиинер киржип турар. Ооң чижээнге Чөөн-Хемчикте «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжу бригада бригадири Константин Моңгуш, Кызыл хоорайда бот-тывынгыр уран чүүлдүң хоочун киржикчилери Николай Константинов, Елена Никитична дээш өскелерни-даа ол адаан.

(Тоңчузу 4-кү арында)

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Улуг-Хемде «Найырал» совхозтуң сүт-бараан фермаларының ажыл-ишчилери эрткен беш ай дургузунда бо чылдың бирги чартыының сүт бүдүрер, ону күрүнеге саарының планын күүсеткен. Чартык чыл онаалдазындан ажыр 70 центнер сүттү саткан. Үрбүн, Кара-Тал салбырларның сүт-бараан фермаларының коллективтери эки ажылдаан болгаш саар инектерниң чемгериглге ажаалдазын экижиткениниң ачызында үстүнде көргүзүг чедип алдынган.

Бедик саалданы чедип ап турар саанчылар эвээш эвес. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Чыртык Тиис бо чылдың эгезинден бээр быжыглаан инээниң бирээзинден-не 986 килограмм сүттү саггаан. Ооң соондан саанчы Амыран Анчымаа чоруп турар.

Д. ЕНДАН.

СЭКП хоорк омунда

Партийжи амыдырал

АВТОСЕПТЕЛГЕ ЗАВОДУНУҢ КОЛЛЕКТИВИНИҢ ИНИЦИАТИВАЗЫ

Хөй-ниитиниң үлегерлиг корум-чурумун сагыыр база бүдүрүлгениң бедик культуразы дээш шимчээшкинни хоорайга калбартыр талазы-биле Кызылдың автосептелге заводунуң коллективи инициативаны үндүрген. Бо дугайында айтырыгны СЭКП Кызыл хооркомунуң бюрозу чугаалажып кергеш, чүүлдүгзүнүп деткээн.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, хоорайның ажыл-ишчилери онгу беш чылдың онаалдаларын күүседир дээш кызымаккай ажылдап турарын хооркомнуң бюрозу демдеглээн. Кызылдың автосептелге заводунуң коллективи онгу беш чылдың баштайгы чылында база бедиткен хуләәлгелерни ап, ажылдың ажыктыы база бедик шынары дээш демиселди күштелдирген. Ында партия организациязы коллектив кежигүннериниң ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирбишаан, социалистиг чарышка ажылдакчы бүрүзүн кииріштирерин чедип ап турар. Аңаа коммунистер хууда үлегер-чижээн көргүзүп турар.

Автосептелге заводунуң коллективи хоорайга хөй-ниитиниң үлегерлиг корум-чурумун сагыыр, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар болгаш бүдүрүлгениң культуразын бедидер дээш шудургу ажылды чорудуп турар. Коллектив кежигүннери боттарының ниити хуралынга чыылгаш, заводка ажыл шагы үзер чорукту болдурбас, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, ажылдакчы бүрүзүнүң хөй-ниитичи идепкейин бедидер, бүдүрүлгеге база хоорайга хөй-ниитиниң үлегерлиг корум-чурумун сагыырын чедип алыр дээш демисежирин шиитпирлээн.

Бүдүрүлгеге болгаш хоорайга хөй-ниитиниң үлегерлиг корум-чурумун сагыыр, күш-ажылдың сагылга-чурумун болгаш бүдүрүлгениң база ажылчы чоннарның амыдыралының культуразын бедидер дээш заводтуң коллективиниң эгелээшкинин чүүлдүгзүнүп деткээш, ол талазы-биле ажылды организастаарын хоорайның үлетпүр, транспорт, тудуг, амыдырал хандырылга, садыг черлеринде болгаш өске-даа бүдүрүлгелерде партия организацияларынга СЭКП хооркомунуң бюрозу даасқан.

Коллектив—кижизидикчи күш

«Коллективке четтирдим!»— чүректиң ханызындан ындыг сөстерни илергейлээр арганы бо коллектив кижи бүрүзүнге берип турар. Кызылдың автосептелге заводу онгу беш чылдың шалыпчы ээлчээнде ажылдап турар. Ында күш-ажылчы хүн бүрүзү чогаадыкчы ажыл-иш-биле долдунган.

Сырый каттышкан, найыралдыг ол коллективте ажыл-ишчилер бедик негелделиг, бот-боттарын хүндүлежириниң байдалы тургустунган. Медерелдиг сагылга-чурум, техниктиг депшилге, бүдүрүлгениң ажыктыын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн болгаш продукцияның шынарын бедидери—күш-ажылчы коллективтиң ажыл-чорудулгазында кол чүүл апарган.

1. Хөй-нииити организацияларының күжү-биле

Күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар дээш тус-тус кижилер-биле ажылды партия организациязы сөөлгү үеде дыка идепкейжиткен. Хөй-ниити организацияларының ролю бедээн. Сагылга-чурум үрээн кижилерни заводтуң профэвилел комитеди, кадр килдизи, хөй-ниити организациялары партия организациязының удуртулгазы-биле контрольга алган. Корум-чурум үрээшкиннерин болдурбас дээш баш удур хемчег алыр ажылче кол кичээнгей угланган. Бо сорулга-биле 1974 чылда профилактика чөвүлелин тургусканы кижизидилге ажылын экижидеринге дээштиг салдарны чедирген. Беш кижи составтыг ол чөвүлелди бүдүрүлгениң хоочуну Савелий Федотович Грехов удуртуп турар.

Ук чөвүлелге бо чылдың эгезинден бээр безин 29 кижини сагылга-чурумну үрээни дээш шыңгыы чугаалашкан. Оон ыңай профэвилел комитединиң хуралынга 9 кижиниң дугайын сайгарып корген. Чөвүлелдиң хуралынга күш-ажылдың болгаш хөй-ниитиниң сагылга-чурумун үрээн кижилерниң четпес аажы-чаңын шыңгыы чугаалажып турар. Профилактика чөвүлелиниң үндүрген шиитпирлерин коллективтиң кежигүннеринге калбаа-биле чарадып, ниити хуралдарга болгаш «Номчааш, сактып ал...» деп самбырага азып дыңнадып турар. Заводта күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээн кижи бүдүрүлгениң чыл иштинде ажылының түңнелин ёзугаар 13-кү шалыңның шаңналга алырындан, ажыл төлевириниң фондузундан шаңнад алырындан, участок, бригада, звенолар аразында социалистиг чарыштың түңнелин ёзугаар квартал санында шаңнал алырындан, материалдыг шаңнал фондузундан дузаламчы алырындан кадзылар. Оон аңгыда ындыг-ларга курорттар, дыштанылга бажыңнарынче баар путёвкаларны бербес, чурттаар бажыңга немелде комната, чайгы үеде шөлээни алыр эргени тывыспас. Ол ышкаш разряд кудуладыры, эвээш төлевирлиг ажылче шилчидериниң чижектиг хемчеглерни оларга көргүзер. Бо дугайын «Номчааш, сактып ал...» деп самбырада тодаргай бижээш аскапы дыка дээштиг болуп турар.

Партия болгаш хөй-ниити организацияларының кылган анализинден көөрге, мында ажыл шагын үскеннер заводка 1—3 чыл чедир ажылдаан кижилер болуп турар. Корум-чурум үрээр, ажыл шагы үзер чоруктар колдуунда арагалаашкынның уржуу-биле болгулаар. Ынчангаш коллективте партия организациязы, мында херээженнер чөвүлели, комсомол организациязы, профилактика чөвүлели болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларынга даянгаш, бүдүрүлгеге коммунистерниң авангардчы ролюн бедидеринче, күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чоруктар-биле демиселче кичээнгейни күштелдирип, идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш аажы-чаң кижизидилгезин ажыл-ишчилерниң онзагай талаларын барымдаалап чорудуп турар.

Партия организациязының отчёт-соңгуулдалыг хуралының ссонда партбюро болунуң чартык чылдa чорудар ажылын планнаан. Мында партия хуралы — коммунистерни болгаш ажыл-ишчилерни кижизидериниң ёзулуг школазы болу берген. 1975 чылда заводтуң ажылының түңнели болгаш 1976 чылда сорулгалар, заводта техниканың айыыл чок чоруунуң байдалы, чаа байдалга ажылдаарынга заводтуң белеткели, кем-херек үүлгедир чорукту узуткаар болгаш совет хоойлуларны, хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаары ышкаш чүгула айтырыгларны эрткен хуралдарга чугаалашкылааш, оларга күлээп алган шиитпирлерниң күүселдезин организастап турар. Хуралдарны белеткээринге коммунистер А. Самойленко, К. Чамзып, К. Никитин, А. Томилин олар болгаш өске-даа коммунистер идепкейлиг киржип турар.

Заводта коммунистерниң 65 хуузу ажылчыннар. Оларның иштинде бүдүрүлгениң хоочуннары И. И. Попов, Кострицев, И. Н. Мыкачев ышкаш коммунистерге коллектив чоргаарланыр. Хоочуннарга алдаржыткан кежээлерни, мурнакчылар-биле ужуражылгаларны эрттирерин үргүлчү практикалап турар.

2. Социалистиг чарыш

Коллективте партия, профэвилел, хөй-ниити организациялары социалистиг чарышты организастаарын күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар дээш кижизидилге ажылы-биле сырый холбап, ону бүдүрүлгениң бүгү звеноларының деңнеске ажылдаарынга кол чүүл кылдыр көрүп турар. Бо ажылды эки тургузарынче угланган конкурстарны эрттиргилээн. Чижээ, бүдүрүлгениң культуразын бедидери дээш конкурсту 1974 чылдың январь 1-ден бо чылдың эгезинге чедир эрттирген. Амгы үеде ажыктыг чоруктуң болгаш шынарының талазы-биле көрүлдени чорудуп турар. Участоктар, бригадалар, звенолар аразында чарышты квартал санында түңнээр. Ону түңнээрде бүдүрүлгеде сагылга-чурумнуң байдалын ыяап-ла өөренип көөр. Бир эвес кым-бир кижи күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээп азы чарыштың негелдезиниң кайы бир чүүлүн күүсетпээн болза, чарыштың түңнелдерин үндүрериңге ол участок, бригада, звено киришпес. Кижизидилге ажылының өске-даа хевирлерин заводта ажыглап турар.

Чарышты организастаарынга көскү агитацияны билдилиг ажыглаан. Ону заводтуң кол корпузундан, тус-тус участоктардан көрүп болур. Участок, бригада, звено бүрүзүнүң социалистиг чарыжының негелделерин, оларның ай санында ажылының болгаш кижи бүрүзүнүң ажылының түңнелдерин чараштыр бижээш, тускай самбыраларда азып турар.

Кол корпусче кирер ажык чанында хавада: «Калбак нептерелдиг, дешпелгелиг, ажыктыг чарыш дээш» деп эгелиг самбырада 1976 чылда заводтуң социалистиг күлээлгелерин бижээн. Оон чанында—бүгү участоктарның ажылының бо чылдың кварталдар айыы-биле түңнелдериниң самбыразын тургускан. 1976 чылдың апрель айның түңнелдери-биле мурнуку одуругда шуткулга участогу кирген.

3. Специалист болгаш дагдынықчы

Ол-ла корпуста станоктар соксаал чок ажылдап, хайнышкынныг күш-ажыл уламчылап турда, бир ажылчынның чанынга чеде бердивис. Күш-ажылдың хоочуннарының бирээзи Василий Евстрафьевич Шадрин болду.

— Василий Евстрафьевич заводта ам барык 20 чыл токарьлап ажылдап келген. Бедик мергежилдиг специалист. Технологтуг чорудулганы сайзырангайжыдарынга күш-ажылчы үлүүн киирип турар. Оон бүдүрген продукциязы кезээде бедик шынарлыг— деп, партия организациязының секретары тайылбырлады.

Артык кезектерни чаартыр парын дерилгелерни белеткээринге бодунуң дуржулгазын аныяктарга күзелдиг-биле дамчыдып турар Василий Евстрафьевич бо үениң иштинде он-оч кижини токарьның мергежилинге өөреткен. Токарь В. Е. Шадрин, кол бухгалтер С. Шевцов, электрик каннакчы И. Попов, мастер Д. Кукарин, кладовщик Н. Максимова, шуткукчу-хевирлекчи В. Булычев оларның болгаш өске-лаа хоочуннарның чуруктарын кол корпуста аскан. Коллектив бодунуң ындыг хоочуннарынга чоргаарланып турар. Заводта найыралдыг күш-ажылчы коллектив тургустунган. 14 кижи коммунистиг күш-ажыл коллективиниң адын чедип алган.

Күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынче угланган хемчеглерниң бирээзи дагдыныышкын болур. Аныяк кижи бүрүзүнүң салым-чолу, сагылга-чуруму дээш хоочуннар харыысалгалыг. Чижээ, хоочун ажылчын Николай Георгиевич Зайцев аныяк оол А. Шиляевти дагдынып алгаш, ону ёзулуг ажылчын кылдыр белеткээр дээш бодунуң бүрүн дуржулгазын дамчыдып турар. Ам Александр ийиги разрядтыг слесарь-моторист. Ажылдап турары эки. Николай Георгиевич Шадрин аныяк оол В. Полушинни база дагдынып алган. Ол слесарь-өөреникчи удавас разряд чедип алыры-биле шылгалда дужаар.

Автосептелге заводунуң ишчилери тоску беш чылдың планныг онаалдаларының кол көргүзүглерин чедиишкинниг күүседип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 38,4 хуу бедиткен. Пландан ажыр 150 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген, 55 муң рубльдиң продукциязын сайгарган. Онгу беш чылды коллектив база бүзүрелдиг эгелээн. Продукция сайгарарының планын бирги кварталда 103,5 хуу, апрельде 104,1 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин ол-ла дараалашкаа-биле 104,7 хуу болгаш 102,8 хуу күүсеткен.

Партияның XXV съездизиниң шиитпирлеринге харыы кылдыр заводтуң ажыл-ишчилери ажылдың ажыктыын база шынарын бедидер, бо чылдың планныг онаалдаларын күүседир дээш чарышты улам калбартып турар. Продукция сайгарарының чыл планын декабрь 29-та күүседир, пландан ажыр 8 муң рубльдиң үлетпүр продукциязын чыл төнчүзүнге чедир бүдүрер болгаш сайгарар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планда көрдүнгенинге бодаарга 0,5 хуу бедидер. Организакчы болгаш кижизидилге ажылын бир демниг чоруткаш, коллектив ол сорулгазын күүседип шыдаар дээрзинге олар долу бүзүрелдиг.

«Партия организацияларының практиказы биске оруку айтып турар, ону эдербишаан, идеологтуг ажылдың ажыктыын бедидерин чедип болур бис. Ол болза кижизидилгениң бүгү херээн комплекстиг көөрү, тодаргайлаарга, ажылчы чоннарның янзы-бүрү бөлүктериниң онзагай байдалдарын барымдаалап, идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш аажы-чаң кижизидилгезиниң тудушкак чаңгыс аай болурун хандырарыдыр» деп, СЭКП-ниң XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

Ажылды ынчаар чорудары бодунуң ажыл-чорудулгазын улам идепкейжидер, ажыл-ишчилерге бодунуң салдарының кээштиин бедидер арганы партия организациязынга берип турар.

В. МААДЫР,
«Шынның» тускай корреспондентизи.

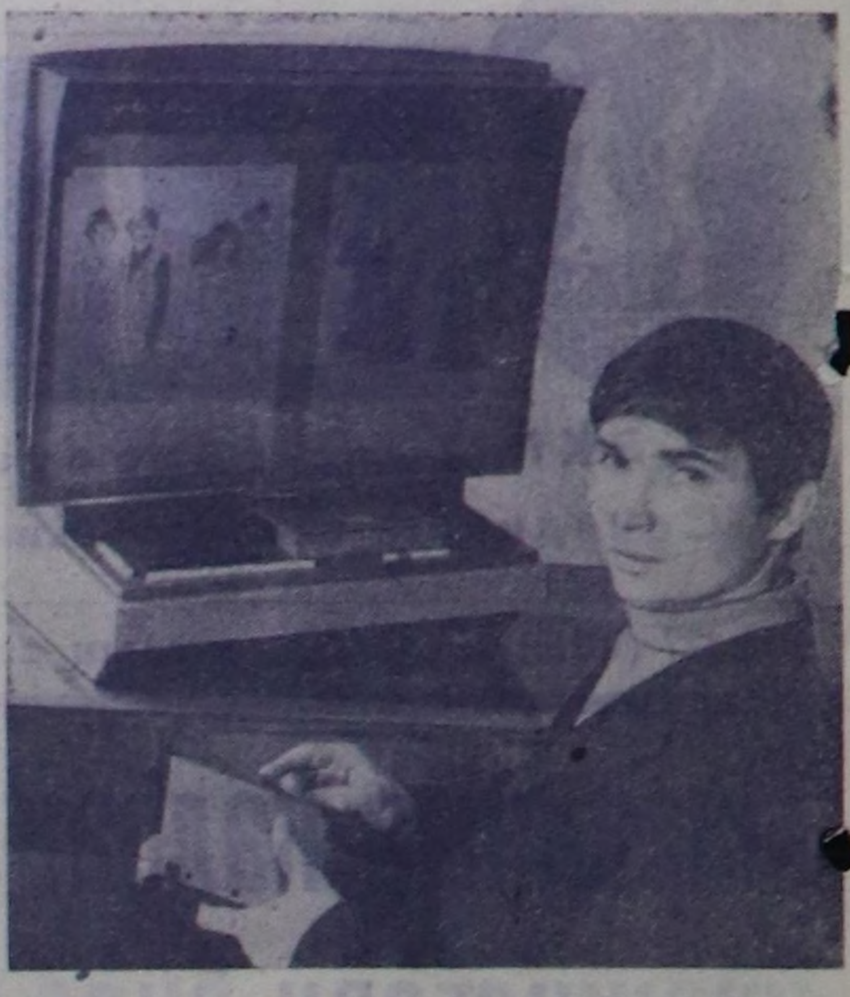

Микрофильмжиткен информацияны дилеп тыварынга херегләэр аппаратты Пермьниң башкарылга машиналарының болгаш системаларының эртем-шинчилел институдунда ажылдап кылган. Ол аппараттың дузазы-биле 3 муң документиниң аразындан херек документини 4-ле секунда иштинде дилеп тыпкаш, ону экранга улгаттыр көргүзүп болур.

ЧУРУКТА: институттуң инженери Николай Налдаев чаа аппараттың ажылдаарын көргүзүп тур.

Е. ЗАГУЛЯЕВТИҢ фотозу.

ПРОДУКЦИЯ БҮДҮРЕРИН КӨВҮДЕТПИШААН

Ам солуннар, журналдар, эки ном чокка амыдырал дугайын бодаары берге. Олардан бис делегейде болуп турар болуушкуннарның дугайында эмгежок хөй медээлерни хүн бүрү билип ап, делегей литературазының эң тергиин чогаалчыларының чечен чогаалдары-биле таныжып турар бис. «Сөөлгү чылдарда совет парлалганың тиражы өскен, чаа солун, сеткүүлдер саны көвүдээн. 400 ажыг чаа солуннар, 113 сеткүүлдер тургустунган... Ынчалзажок чамдык үндүрүлгелерге чоннуң өзүп турар негелдези долузу-биле хандыртынмайн турары билдингир. Ынчангаш ыланғыя саазын бүдүрерин көвүдедириниң дугайын бодаар үе келген...» деп, партияның XXV съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев чугаалаан.

«1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннарында» бижээнин ёзугаар алырга, онгу беш чылда бистиң целлюлоза-саазын бүдүрер үлетпүрүвүс саазын болгаш картон бүдүрерин 15—25 хуу улгаттырар. Ынчаарга продукцияның кол немелде өзүлдези күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырарының күсели-биле чедип алдынар. Ону кылырда бүдүрүлгелерни техника-биле эде чепсеглээринче, оларны бедик бүдүрүкчүлүг дериг-херекселдер-биле хандырарынче, технология талазы-биле депшилгелиг чорудулгаларны нептередиринче угланыышкынны ам-даа уламчылаар деп төлевилээн.

Бо талазы-биле дыка хөй чүүлдер эрткен беш чылда кылдынган. Үлетпүрнүң бо адырын эде тургузуп эгелээнинден бээр бүдүрүлгени специализастаарынче болгаш концентрастаарынче чүткүл илереп келген. Чижээ, чуртка солун саазынын бүдүрери Кондопога, Балахинск болгаш Соликамск комбинаттары деп үш комбинатта мөөңнеттинген.

Кондопоганың С. М. Киров аттыг целлюлоза-саазын комбинады—үлетпүрнүң бо адырының хоочуну. Оон коллективи база моон мурнунда чылдарда ышкаш бүдүрүлге күчүлерин эң эки ажыглаары дээш демиселге үлегер-чижек болуп турар.

— Тоску беш чылда биске эң-не чогумчалыг чүүл болза бүдүрүлгени оон бүгү участоктарынга бүгү хемчег-биле интенсификастаары болган... — деп, комбинаттың директору Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Виктор Михайлович Холопов чугаалап турар.

Бо кыска чугаада дыка улуг утка бар. Ол комбинаттың бүгү цехтери төлевилелде көрдүнген күчүлерин улгаттырарын херек кырында чедип алган. Оортан продукцияның шынары кудулаваан. Бо дугайында ол комбинаттың целлюлоза кылыр заводу кончуг быжыг волокнону бүдүрүп үндүрүп турарын, Кондопогага кылган солун саазыны делегейниң эң эки үлегер-чижектериниң дешпелинде турарын чугаалаарга-ла четчир. Күрүнениң Шынар демдээн аңаа эң баштай 1969 чылда тывыскан. Ол саазынның бедик шынарын 1972 болгаш 1975 чылдарда база катап бадыткаан.

Продукцияның бедик шынары болгаш бүдүрүлгениң ажыктыы дээш социалистиг чарыш комбинаттың ажылчыннарының ортузунда улам калбарып турар. Дүрген саазын кылыр машинада ажылдап турар Юрий Бойцовтуң комсомолчу-аныяктар бригадазы чарышка эң эки түңнелдерни чедип ап келген. Ол машинаның төлевилелде көрдүнген күчүзү чылда 108 муң тонна саазын. Комбинаттың инженерлери ол бригаданың коллективи-биле кады ол машинада кол-кол белдирлерниң ажылының режимин экижиткеш, технологтуг чорудулганы башкарарының автоматтыг системазын тургускан, ол система саазынның шыгын, дыгыйын болгаш дензизин таарыштырар арганы берген. Четки столун эде дерээн. Хүлер четкиниң орнунга аңаа синтетиктиг четкини ажыглаан, ындыг четки кончуг дүрген бедик шынарлыг саазын бүдүрер арганы берип турар.

Бо чаа чүүлдерни шиңгээдип алган чорук төлевилелде көрдүнген чүүлдерни үш чыл бурунгаар ажыр күүседир арганы бригадага берген. Бригаданың коллективи тоску беш чылдың доозукчу чылында үлетпүрнүң бо адырынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң эң тергиин дешпелин чедип алгаш, 120 муң ажыг тонна бедик сорттуг саазынны бүдүрген. Дүрген саазын кылыр машиналарның төлевилелде көрдүнген бүдүрүкчүлүүн шиңгээдип алырын дүргедедир талазы-биле күш-ажылга чедиишкиннери дээш 1975 чылда ССРЭ-ниң Күрүне шаңналын Юрий Бойцовка тывыскан.

Эрткен беш чылда Кондопога комбинадының коллективиниң болгаш оон-даа өске бүдүрүлгелерниң шалыпчы ажылы—целлюлоза-саазын үлетпүрүнүң ажыл-ишчилериниң онгу беш чылдың онаалдаларын чедиишкиннг күүседиринин үндезини болур.

Вадим ЖОВНЕР,
(ПМА-ның корреспондентизи).

МУЗЫКА КУЛЬТУРАЗЫНЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы театрның залын ажылчыннарга, тараачыннарга, солдаттарга ажыдып берген. Театрның эң эки чаңчылдары, ооң репертуары, артистерниң күштери чоннуң изиг хүлээп көрүүшкүнүн алган.

Чүгле ада-чурт урап чүүлүнүң төөгүзү эвес, харын партияның болгаш күрүнениң амыдыралында хөй-хөй чугула үелер улуг театр-биле ужуктелиишкин чок холбашкан. Бистиң партиявыстың съездилери, Советтерниң съездилери, революстуг байырлалдар мааңаа болуп эртип турган. Баштайгы совет Конституцияны маңаа бадылаан, Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң тургустунганын маңаа чарлаан.

Улуг театр бодунуң 200 чыл оюн чогаадыкчы күштериниң чечектелиишкининде уткуп турар. Партияның болгаш чазактың доктаамал сагыш салыышкынының ачызында Улуг театр ада-чурттуң музыка культуразының Бүгү-эвилел академиязы, Советтерниң хөй националдыг чуртувуң опера болгаш балет урап чүүлүнүң хүлээп көрдүнген төвү болу берген.

Амгы үеде Улуг театрның репертуарында ада-чурттуң болгаш даштыкы авторларның 50 ажыг шиилери бар. Музыканың хоочун чогаалдары-биле кады оларның чогаалдары оон репертуарының үндезинин тургузуп турар совет композиторлар-биле театр үргүлчү кады ажылдап турар. Театрның сценазынга совет композиторларның чүс ажыг чогаалдарын көргүскен. Хөй-хөй чурттарга хүлээп алыышкынны чаалап алган эң дээре совет балеттерниң баштайгы көргүзүглери урап чогаалдың бүгү делегейге ужур-дузалыг болуушкуннары болган.

Эвилелдешкен республикаларның урап чүүлү-биле Улуг театрның харылзаалары хөй янзы хевирлиг. Оон репертуарында ССРЭ-ниң улустарының композиторларының эң дээре чогаалдары бар. Улуг театрның амгы үедеги урап чүүлү хөй националдыг совет культуразының чечектелиишкинин тодаргайы-биле илередип турар, ол урап чүүл ёзулуг интернационализмниң утказы-биле долдунган.

Чыл келген тудум театрның, найысылалдың, бүдүрүлге черлериниң коллективтери-биле чогаадыкчы кады ажылдажылгазы быжыгып турар. Чурттуң эң улуг шалыпчы тудугларынче артистерниң бааары, Совет Арминың дайынчылары-биле, көдээ ажыл-агыйның ишчилери-биле ужуражыышкыннар эки чаңчыл болу берген.

Улуг театрның делегейге алдары бедик, даштыкы чурттарга оон гастрольдары үргүлчү чедиишкиниг эртип турар. Чечени-биле чугаалаарга, амгы үеде бүгү делегейниң аудиториязы бодунун хөй национальдыг социалистиг культуразының түгүн бедик көдүрүп, музыка урап чүүлүнүң чечектелиринге таарымчалыг байдалды тургускан ажылчыннарның болгаш тараачыннарның, улуг улустуң баштайгы күрүнезиниң культуразының төлептиг төлээлекчизин оон көрүп, Улуг театрның урап чүүлүнге адыш часкап турар.

Улуг театрның шиилеринде шылгарангай күүседикчилерниң мергежили, сценаның болгаш режиссураның культуразы, чурулга талазы-биле каасталгаыңың бедик негелделиг чоруу, оркестрниң болгаш хөйнүң ырызының кончуг эки ажылы чаңгыс кылдыр каттышкан.

В. В. Гришин оларның чогаадыкчы ажылы бүгү улуска чедиишкинин чаалап алган, бүгү делегейге хүлээп алдынган Улуг театрның совет музыка культуразының мастерлериниң салымныг аныяк күүседикчилериниң хөй аттарын адаан. Маадырлыг күш-ажылы дээш, совет опера болгаш хореография урап чүүлүн хөгжүдеринге улуг чогаадыкчы салыышкыны дээш театрның бүгү коллективинге ханы өөрүп четтиришкинин ол илереткен.

Театрның коллективиниң чедип алган бүгү чүүлдери ооң партия организациязының улуг болгаш хөй талалыг ажыл-чорудулгазы-биле хөй талаларга холбашкан. Ол ээн улуг организакчы болгаш идей-кижизидилгелиг ажылды чорудуп, бүдүрүлге-чогаадыкчы чорудулгага, тургузуп турар чогаалдарның идейлиг, урап чүүл талазы-биле дешпелин бедидеринге идепкейлиг-биле салдар чедирип турар.

ССР Эвилелиниң Улуг театрың Ленин ордени-биле шаңнааны хөй чүүлдерни кылырын хүлээндирип, мергежилин улам ыңай сайзырангайжыдарынче, чаа улуг ужур-дузалыг шиилерни тургузарынче, улустуң угаан-бодал талазы-биле байлакшылын тургузарынга театрның ажылдакчыларының салыышкынын улгаттырарынче, СЭКП-ниң XXV съездизиниң идип үндүргени урап чогаалдың чогаадыкчы ажылын хөгжүдериниң сорулгаларын шиитпирлээринче кыйгырып турар деп, В. В. Гришин оон ыңай уламчылаан.

Ооң-биле холбаштыр Май 1-ниң бүдүүзүнде Лихачев аттыг автозаводка Октябрь Революциязы орденин тыпсып турган, Леонид Ильичиниң чугаалаан чугаазын киирери күзенчиг. Бодунуң тодаргай, сагыш-сеткилдиң ханызындан чугаазынга Леонид Ильич партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседир талазы-биле күш-ажылчы коллективтерниң кол сорулгаларын тодаргайы-биле илереткен. Ол чугааны заводтарга, фабрикаларга, тудугларга, өөредилге черлеринге, культураның албан черлеринге изиг-биле чугаалажып көргени таварылга эвес. Ооң чүүл бүрүзү коллектив бүрүзүнге, ажыл-ишчи бүрүзүнге партияның планнарын, 10-гу беш чылдың онаалдаларын боттандырарынга бодунуң турар черин тодарадып алырынга дузалап турар. Олар чогаадыкчы организацияларга, ооң иштинде Улуг театрга дорт хамаарылгалыг.

«Тайбың күш-ажылга, амгы үе ышкаш, ындыг таарымчалыг байдалдар бистиң чуртувуска кажан-даа турбаан. Херектиң ужуру болза оларны бурунгаар, коммунизмче улам ыңай чорууурунга эң-не улуг чергези-биле ажыглаары болур» деп, Леонид Ильич демдеглээн. Амгы үеде кол ужур-дузалыг боош гурар ажылдың шынарын бүгү звеноларга бүгү хемчеглер-биле экижидериниң эргежок чугулазын ол онзалап демдеглээш, коммунистиг күш-ажылга кижилерни кижизидериниң чугулазын ол айыткан.

Бодунга негелделиг чорукту, бодунуң ажылы дээш харыысалгалыг болур чорукту бедидери, совет музыка театрының эң дээре чаңчылдарын улам ыңай хөгжүдери болгаш байлакшыдары, бедик идейлыг чайынналчак шиилерни тургузары—Улуг театрның коллективиниң, оон партия организациязының мурнунда туруп турар сорулгалар ындыг.

Силерниң урап чүүлүнер кижиниң эң эки шынарларын бадыткап, коммунистиг идейлиг чорукту болгаш аажы-чаңчылды, совет патриотизмни болгаш пролетаржы интернационализмни кижизидип турар. Кижиниң бедик чаяаттынганының оон аас-кежиктиг, угаан-бодал талазы-биле байлак амыдыралга эргезиниң гуманистиг идеязы-биле ол долдунган. Ындыг урап чүүлге бодувуң бүгү күжүн бээри—улуг аас-кежик.

Эш В. В. Гришин ССРЭ-ниң Күрүнениң академиктиг Улуг театрын Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын номчаан болгаш чыылгачыларның үргүлчүлелдиг адыш часкаашкынының үезинде театрның тугунга орденни кадаан. КАУТ-тың коллективин бедик шаңнал-биле чүректиң ханызындан база катап ол байыр чедирип, ССРЭ-ниң ийи Ленин орденниг Күрүнениң академиктиг Улуг театрының коллективи совет музыка урап чүүлүн хөгжүдеринге чаа чедиишкиннерни чедип алыр деп бүзүрелин илереткен.

В. В. Гришиниң чугаазын улуг кичээңгей-биле дыңнаан болгаш ону чаңгыс эвес удаа адыш часкаашкыннары үзе кирип турган.

Коллективтиң чогаадыкчы ажыл-чорудулгазынга бедик үнелел дээш Улуг театрның коллективиниң өмүнээзинден СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң бодунга ханы өөрүп четтиришкинни ССРЭ-ниң КАУТ-тың болгаш Кремльдиң съездилер Ордузунуң кол директору Г. А. Иванов илереткен.

Театрның тугунга ийиги Ленин ордени кестүп келген бо төөгүлүг кежээде Улуг театрның коллективи моон соңгаарда совет урап чүүлдүн партийжи болгаш улусчу чоруунуң тугун бедик тударынга, бистиң социалистиг Төрээн чуртувусту, совет кижилерниң маадырлыг күш-ажылын, бистиң бүгү тиилелгелеривистиң удуртукчузу—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязын чаа чогаадыкчы ажылдар-биле алдаржыдар дээш бүгү чүүлдерни кылырынга төрээн Коммунистиг партияны, ленинчи Төп Комитетти, Политбюрону болгаш Леонид Ильич Брежневтиң бодун бүзүредип тур деп, ол чугаалаан.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң улустуң артизи Г. С. Уланова болгаш ССРЭ-ниң улустуң артизи В. А. Атлантов Улуг театрның коллективи СЭКП-ниң XXV съездизиниң салган сорулгаларын алдарлыы-биле күүседир болгаш бодунуң улузунга шынчызы-биле бараан болур деп бүзүреткеннер.

Юбилейжилерни Төрээн чурттуң бедик шаңналы-биле ССРЭ-ниң Композиторлар эвилелиниң баштаачы чериниң бирги секретары, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң улустуң артизи Т. Н. Хренников, Москваның «Революцияның тугу» заводунуң токары Е. П. Прокофьев, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Е. М. Тяжельников, Совет Арминың болгаш Шериг-Далай Флодунуң Политиктиг кол эргелелиниң начальнигиниң бирги оралакчызы генерал-полковник Г. В. Средин байыр чедиргеннер.

Улуг театрны тургусканындан бээр 200 чыл болган хүну-биле холбаштыр коллективтиң адресинге чогаадыкчы организациялардан болгаш культураның албан черлеринден, үлетпүрнүң бүдүрүлге черлериниң ажылчыннарындан, көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериндев, Совет Арминың дайынчыларындан, а ол ышкаш даштыкы өннүктерден хөй санныг байыр чедиришкиннери, телеграммалар, чагаалар келген деп, байырлыг хуралды аргалап турган КАУТ-тың партия комитединиң секретары В. Г. Федорович дыңнаткан. Бо байыр чедиришкинни дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинни коллективтиң өмүнээзинден ол илереткен.

Байырлыг хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байырлыг чагааны сеткил-сагыштың улуг көдүрлүүшкүнү-биле хүлээп алганнар.

Оон соонда байырлыг улуг концерт болган, аңаа Улуг театрның алдарлыг мастерлери болгаш юбилейлиг байырлалга киржиир-биле чедип келген даштыкы шылгарангай күүседикчилер ойнаан.

(СЭТА).

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КУШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

«Шынның» шериг-патриоттуг үндүрүлгези № 5

Бөгүн — Кызыгааржының хүнү

Иван Стеблецов аттыг заставаның кызыгааржылары боттарының байырлалын СЭКП-ниң XXV съездизиниң тоогулуг шиитпирлерининң хайныктырганы улуг көдүрлүүшкүнүнүң байдалында уткуп турар.

Дайынчы алдарның өрээлинде дайынчыларның бичии дузалакчылары — школачылар старшина Иван Стеблецовтуң маадырлыг чоруунуң дугайында чаа экспозицияны тургусканнар. Кадыг-дошкун 1941 чылда немец-фашистиг эжелекчилерниң калчаалыг шаап халдаашкынын ол бодунуң өөрү-биле он ийи хонукта ойтур шаап келгеш, маадырлыы-биле өлген. Аныяк кызыгааржылар алдарлыг дайынчы чаңчылдарны ыдыктыы-биле сагып база көвүдедип турар.

ЧУРУКТА: кызыгаар шериглерниң тергииннери сержант Ансар Кишзябаев (солагай талазында) болгаш аңаа дайынчы Айдар Галимянов олар доскуулда.

А. СИМАНОВСКИЙНИҢ фотозу.

КЕЗЭЭДЕ БЕЛЕН

Бистиң Төрээн чуртувустуң делгемнери карак четпес, ооң кыдыгаары улуг болгаш узун. Тайгасыннарны, суг ышкаш агып чыдар элезинниг куруг ховуларны, хөлдер, хемнерни, океаннарны болгаш далайларны таварты ол 60 муң ажыг километр шөйлү берген. Дүн, хүн-даа дивейн, кандыг-даа агаарлыгда кызыгааржылар нарядтары ону дургаар албаның эрттирип турар. Далайларның делгемнеринде хайгыылчы корабльдер, дээрде вертолёттар патрульдап чоруп турар. Кызыгааржыларның амыр эвес амыдыралының дугайын СЭТА-ның корреспондентилери чугаалап тур.

ЛОПАТИНЧИЛЕР

Нарядтың баштакчызы старшина Николай Медведецкий ис хынаар дилиндектиң кыдыын дургаар бодамчалыг базып орган. Өй-өй болгаш-ла оруун ол фонарь-биле чырыдып каап чораан. Дилиндекти дургаар үнген терезиннер, янзы-бүрү чечектер ооң төрээн колхозунуң тарылга шөлүн сагындырып келген...

Бо дээрге Совет Эвилелиниң Маадыры лейтенант Алексей Лопатинниң адын эдилээн кезектиң наряды-дыр. А Лопатин Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында кызыгаарны камгалап турган маадырлыы-биле өлген. Ол кезекте хөй-хөй национуң төлээлекчилери албан эрттирип турар. Бистиң чуртувустуң янзы-бүрү булуңнарындан келген оолдар аразында эп-найыралдыг чурттавышаан, Киевтиң «Кызыл экскаватор» заводунуң, «Украина» болгаш «Большевик» колхозтарның коллективтери-биле харылзааны тудуп турар. Лопатинчилер поляк кызыгааржылар, а ол ышкаш база-ла Алексей Лопатинниң адын эдилээн болгар заставаның дайынчылары-биле быжыг найыралдыглар.

Лопатинчи атты эдилээри хүндүлүг. Ынчангаш заставада хожудап турарлар чок. Ылаңгыя Лопатинниң чаңгыс чер-чурттуглары маадырның адын сыкпазын, аңаа төлептиг болуруң кызыдарлар. Олар Ивановск областың комсомолдуң Шуй райкомунуң путёвкалары-биле маңаа албаның эрттирер дээш кээп турарлар. Оларның аразында ефрейтор Владимир Воронов, аныяк кызыгааржылар Геннадий Колесников болгаш Сергей Великанов бар. Олар адаларының дайынчы алдарының эстафетазын хүлээп алганнар.

Аныяк кызыгааржылар заставаның дайынчы чаңчылдарын төлептиг-биле уламчылап турарлар. Төрээн чурттуң кызыгаарын камгалап турган мөчээн маадырларның эдилеп турганы чепсээ аныяктарның быжыг холунда.

Кызыгаарда дүн ортузу. Чаашкын чаап турар. Чер өл-шык. Кызыгааржылар ону тоовас. Төрээн чуртунуң кызыгаарын карак огу дег камгалап турар.

Н. ТОРОПОВСКИЙ,
Барыын чүктүң Кызыл туктуг кызыгаар округу.

БУЛУТ ӨТТҮР

Дүвүрээзин! Кызыл сылдыстыг вертолёт агаарже көдүрлүп үнген. Ол далайже углай ужуп чорупкан. Ынчалза-даа ужудары берге: булуттар вертолёттү долгандыр бүгаалап алган. Экипаж командири майор Дзеладзе, ужудукчу-штурман майор Левин, борт-механик улуг лейтенант Кирилов олар чеже-даа долгандыр көөрге, чүү-даа көзүлбес болган.

Хенертен булут өттүр бичии «соңга» бар апарган. Далай кырында чораан яхтаны ужудукчулар эскерип каап. Ол бистиң күрүне кызыгаарывысче углай чоруп орган. Вертолёттуң экипажы радио-биле хайгыылчы корабльди келдирткеш, ол кызыгаар үрекчизиниң кырынга ужудуп турган. Ук судноның кырында капитан безин тода көстүр болган. Ол агаар таңнылын дуран-биле база хайгаарап турган.

Удаваанда хайгыылчы корабль чедип келген. Кызыгаар үрекчизи ол судноның черин чурукка тырттырып алгаш, вертолёт дээрже бедип үнүп каап.

Күрүне кызыгаарын камгалаарынга үлүг-хуузун киириштирериниң аңгыда, агаар кызыгааржылары шериг кезектеринге, дагларда заставаларга азыг-чемни, дериг-херекселди, техниканы чедирип бербишаан, айыыл-халап болган үеде дузаны база чедирип турар.

...Бир-ле катап эртен даң бажында кезекке дүвүрээзинниг телеграмма келген. Ырак заставаның начальнигиниң кадайы аарааш, дүрген эмчи дузазы негеттине берген. Идегел вертолёт башкарыкчыларында. Капитан Геннадий Дымовка аарыг кижини хоорайда эмчиге чедирерин даандырган.

Ужудуушкун белен эвес болган. Күштүг хат вортоётту ол-бо шывадап-ла чораан. Ынчалза-даа эрес-дидим болгаш шыдамыккай экипаж кежигүннери даалганы чедиишкинниг күүсеткен. Аарыг кижиниң амы-тыны алдынган.

Р. МЕЛИКСЕТЯН.
Закавказьениң Кызыл туктуг кызыгаар округу.

• • •

Үстүнде медээлерге хамаарыштыр тайылбыр бээрин ССРЭ-ниң кызыгаар шериглериниң штаб начальнигиниң оралакчызы генерал-майор В. А. АЛЕКСАДРОВТАН СЭТА-ның корреспондентизи дилээн. Ооң чугаалааны болза:

Кайы-даа кызыгаар заставазының, кайы-даа хайгыыл корабльның азы ужар чүүл кезээниң дугайында хөй-хөй чылыг сөстерни чугаалап болур. Совет кызыгааржылар бистиң муң-муң километрже шөйүлген кызыгаарывысты карак огу дег, идегелдиг камгалап турар.

СЭКП-ниң XXV съездизи болуп эрткен бо чылда дайынчы даалгаларны кончуг эки күүседир деп бүгү кызыгааржыларга кыйгырыгны Ф. Э. Дзержинский аттыг Кызыл Туктуг кызыгааржы отряд идип үндүрген. Социалистиг чарыштың ол эгелээшкинин вээдүрер эргени олар албан-хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип тургаш чедип алганнар. Ук отряд съезд мурнунда калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болганы дээш кызыгаар шериглериниң шериг чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугу-биле база ВЛКСМ ТК-ның Хүндүлел бижии-биле шаңнаткан.

Дзержинскийжилерниң отрядында шериг албан-хүлээлгезиниң ёзулуг мастерлери хөй. Оларга «ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштерининң хүрээлезинге эки албан эрттирген дээш» деп орденниң III чергезиниң эдилекчизи улуг лейтенант Николай Тикунов, капитан-лейтенант Николай Ильев болгаш өскелер-даа эңаа хамааржыр.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң индириинден СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев чурттуң айыыл чок чоруун быжыглаап органнарны бедик-биле үнелээн. Кызыгаар шериглеринге ол сөстер онзазы-биле дыңналып, чоннуң оолдары боттарының төрээн Коммунистиг партиязының удуртулгазы-биле совет Төрээн чуртунуң кыдыг-кызыгаарын карак огу дег камгалап, партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бүгү күжүн үндүрерлер.

ДАЛАЙГА

Киров аттыг хайгыылчы корабльдиң экипажы кызыгаар камгалаары-биле дүжүмалды алгаш, далайже үнүпкен. Хат-шуурган дендээн. Ынчалзажок корабль даалганы күүседири-биле бурунгаарлап орган. Мындыг берге үелерде далайжы-кызыгааржылар боттарының даалгаларын чедиишкинниг күүседип келген.

Караңгы дүн. Корабль бурунгаарлавышаан. Ыракта билдинмес бир-ле чүвениң барааны далайжылар эскерип каан...

— Аңаа чедир элээн каш метрлер артты — деп, радиометрист илеткээн.

Хайгыылчы корабльди көрүп кааш, ол билдинмес, хемелиг кижи бистиң далайда кызыгаардан дезиптерин оралдашкан. Бистиң корабль ону тудары-биле кончуг дүрген бурунгаарлапкан.

...Хеме холда кирген. Кызыгаар үрекчизи туттурган. Далайжылар боттарының албан-хүлээлгезин мынчаар күүседип турар.

В. БУХАЛДА,
Оожум океанның Кызыл туктуг кызыгаар округу.

ТЕРГИИННЕР

Бо хүннерде кижи бүрүзү партияның XXV съездизиниң өндүр улуг шиитпирлеринге сорук кирип, амыдыралга боттандырар дээш кызымак ажылдап турар. Н заставаның дайынчылары шак ындыг көдүрлүүшкүн-биле чурттап, Төрээн чуртунуң мурнунга боттарының ыдыктыг хүлээлгезин эрттирип турарлар. Чоокку эрткен хүннерниң бирээзинде оларның-биле ужуражып, дайынчы амыдыралы-биле таныжар аргалыг болдум.

Бүгү дайынчыларның аразында калбарган социалистиг чарышка Н. заставаның дайынчылары идепкейлиг киришкеннер. Офицерлер В. Родченков В. Лайко, Р. Хейлик, В. Цыпин оларның дайынчылары социалистиг хүлээлгелерин кончут эки күүсеткеш, дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергиинери болганнар. Шиитпир-биле ийи дайынчының бирээзи-ле дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергиини апарган. Биче сержантылар Петр Баранов, Виктор Сисев, аңаа дайынчы Сергей Томилин болгаш өскелер-даа өөредилгеге, дайынчы белеткелге бедик көргүзүглерни чедип ап, каш удаа шаңнал-макталга четкеннер.

Биче сержант Петр Барановтуң дугайын онзалап чугаалаар бодадым. Ол бүдүн чартык чыл хуусаада он ажыг макталды алган. Ооң аңгыда Петр күрүне кызыгаарын камгалап үнер санында Ленинчи болгаш Күрүне шаңналдарының лауреады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры конструктор Калашниковтуң адын сиилбип бижээн автоматты тудар хүндүлүг эргени социалистиг чарышка чаалап алган.

Офицер Сороходумнуң дайынчылары — чарыштың тиилекчилери. Ротаның дайынчылары шупту комсомолчулар. Чоокта чаа олар «Партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседир бис» деп кыйгы-биле комсомол хуралын эрттиргеннер. Аңаа чаа негелделерге дүүштүр боттарының орулгаларын чугаалашкаш, социалистиг хүлээлгелерни алганнар.

Дайынчы Виктор Кенденге ол хурал кажан-даа уттундурбас. Ооң эш-өөрү ол хүн аңаа бедик бүзүрелди көргүзүп, ленинчи комсомолдуң хүрээлезинге киирип алганнар.

Ротаның тергииннеринге «Кызыгаар шериинин тергиини» деп хөрек демдээниң эдилекчилери улуг сержант Судиев, ефрейтор Лепченко, дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергииннери ефрейтор Бимба, аңаа дайынчы Кансуров олар хамааржыр.

Д. КАРА-ООЛ.

САГЫЖЫМДА АРТЫП КАЛГАН

Ынчан Чөөн-Хемчик районнуң Ийме сумузунга мал эмчилеп ажылдап турдум. Ада-чуртувус ССРЭ-же фашистиг каарбечилер халдаан деп медээни дыңнааш, Араттың Революстуг Шериинин хүрээлезинге шериг албаны эрттирери-биле чорупкан мен. Шериглиң нарың мергежилинге карак-кызыл белеткенип, кызымаккай өөренип турган үевисте фронтуже дүрген чорударын дилээн билдириишкиннерни Тываның нам, чазаанга бижигилээн бис.

Бистиң дилээвис боттанган. Совет Эвилелинге белеткелдиң соонда дайын шөлүнче чорупкан бис. Мен улуг лейтенант Саттың взводунга салбыр командири чордум. База бир салбырны Оюн Сырат-оол командылап чораан чүве.

Дайынның халдаашкынынга эң баштай Могилев чоогунга турган таварыштывыс. Орта болган изиг тулчуушкунга мээң салбырымдан Моңгуш Бүрбү, Маады Байыр олар онза шылгарап, эрес-маадырлыг чоруун көргүстүлер. Аңаа Сундуй-оол биле Баян-Дөгүс балыгланы бергеннер.

Оон эгелээш-ле бистиң дайынчы оруувус чаңгыс аай-лаңы берген. Совет Эвилелиниң бүгү улустарының маадырлыг оолдар, кыстары-биле кады бистер, эки турачылар, хөй чурттакчылыг суурларны болгаш хоорайларны хосташкан бис. Ол дугайында элээн хөй чүүлдер бижиттинген болгай. Ындыг болзажок фашистиг эжелекчилерниң дерзии үүлгедиишкиннери, кадыг дошкун тулчуушкуннар, Советтер чуртунуң улуг, биче улустарының дайынчы найыралы, Төрээн чуртунга бердингени мээң сагыжымдан кажан-даа ыравас. Бистер, эки турачылар, чонувустуң бисте берген чагыын эрестиг күүсеткеш келгенивиске, ынак Ада-чуртувус — Совет Эвилелин хосташканывыска чоргаарланып чоруур бис.

Тыва эки турачылар фронтудан эп келгеш, тургузукчу тайбың күш-ажылче кирген. Дайын соонда Кызылга тракторист, комбайнерниң тускай мергежилин доозуп алгаш, Чаа-Хөлде «Найырал» совхозка, Чадаананың «Сельхозтехника» каттыжыышкынынга ажылдап чордум. 1969 чылда Хову-Аксы комбинаттың септелге-механика цегинге ажылдап эгелээн мен. Бистиң цехтиң хоочуннары Н. Потылыцин, А. Наумов болгаш оон-даа өскелер-биле кады боттарывыстың мергежиливиске аныяктарны өөредип турар бис. Эрткен чылдап бээр Нордуп Моңгуш, Юра Носовкин оларны слесарьның мергежилинге өөреткен мен. Даандырыкчы кижи болуунуң мергежилинге аныяктарны өөредип каарга, аңаа улуг чоргаарал, өөрүшкү болур.

М. СУНДУЙ.
Алдар орденниң III чергезиниң эдилекчизи.

БИР ЗАСТАВАДА

Репортаж

Н застава. Ефрейтор Бережнойга ооң девискээринде турар бүгү-ле чүүлдер шуут шээжи болган. Херек апарза, ол кандыг кокпаның кайнаар углаанын, каяа чедире бээрин, кызыгаар шугумунуң кыдыында кайда кандыг үнүштер үнгенин безин илдик чок чугаалап бериp болур.

Аңаа кижиниң амыдыралынга ийи чылдың эртери шоолуг-ла билдирбес болгай. А кызыгааржы Сергейге ол үениң эрткени дыка үр болган ышкаш сагындырар. Кандыг хүннер, дүннер турбаан дээр: дайынчы өөредилгениң дүвүрээзиннери, доскуулче үнүүшкүннер, политиктиг белеткелдиң кичээлдери... Чамдыкта орайга дээр доскуулдаашкынга чораан келгеш, орунга чыдыпкан соонда карактары доораан-на шимдинип, Белгород областың бир колхозунда артып калган ада-иезин, угбаларын, механизатор өөрлерин-даа дүжей бергилээр. Шак ол душта дежурный офицерниң чидиг командазы чаңгыланып үнер: «Шупту бооларже!...»

Хенертенир. автоматтарны алгаш чыскаалыптары — санныг секундалар. Чыскаалда турганнарның арыннары тода көзүлбес-даа бол, ооң чанында кымнар барын Сергей кончуг эки билир: дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергииннери ефрейторлар Николай Городецкий, Евгений Дударев, ыт-биле ажылдаар сержант Сайфула Казис бодунуң чарылбас өңнүү — Лютый деп овчарка-биле, аңаа дайынчылар Владимир Петров, Гусман Валеев, Василий Дудырев. Топтуг аажы-чаңы, негелделиг-биле солдат өөрүнүң авторитедин чаалап алган улуг сержант Сергей Поликаров база оларның аразында.

Дайынчы даалга билдингир: кызыгаар «үрекчизин» тудар. Сүрүүшкүн бөдүү карангыже шымны бээрге, улуг лейтенант В. Н. Мартющинниң олурган машиназының карактарының чырыын өттүр чүгле өрү көдүрүлген доозун көзүлген. «Өөредилге-өөредилге-ле болгай» деп ол бодапмышаан, чолаачыны командылаан: бурунгаар!

Н заставада дайынчы болгаш политиктиг белеткелдиң тергииннери хөй деп үстүнде чугаалаадым. Оларның бирээзи — Курск областың чурттуг ефрейтор Николай Городецкий. Принципиалдыг, дидим болгаш шиитпирлиг, чугаакыр, эштеринге дузалаарынга кезээде белен — ооң дугайында командирлери мынчаар чугаалаар болду. Эки албан эрттирип келгени дээш командылалдың дужаалын ёзугаар Николай эрткен чылын кыска хуусаалыг шөлээ алгаш чанып чораан. Ам удавас халажып чоруур. Комсомолчу сержант С. Казис маңаа келгеш, ам бир чыл чедип турар. Ол бичиизинден-не дириг амытаннарга, ылаңгыя ыттарга, дыка ынак чораан. Ынчангаш шериг албанынга кээрге, ону ыт-биле ажылдаар инструктор кылып кааны дыка-ла өөрээн. Халажып чоруп турган инструктордан Лютыйны хүлээп алгаш, оон-биле дыка үр болгаш кызымак ажылдаар ужурга таварышкан. Овчарка баштай Казистиң чугаазын тоовас, мурнундагы ээзин чоктаар, каржы турган. Ам ооң чөпшүлү, дыңнангыры магалыг. Ис сүргенде доктаар ужур-даа чок.

Тюмень чурттуг татар оол — аңаа дайынчы Валеевти чугаалашканым кижи бүрүзү мактаар болган: алдын холдар-дыр ол. Ооң кылбас-туттпас чүвези чок: чурукчу, бызанчы, кочегар, дизелист... Заставаның иштип-даштыы каастаарынга ооң бүдүрүн, балдызы дегбээн чер чок деп болур.

Заставаның тергииннерин моон-даа ыңай адап болур. Ынчалзажок бо кыска репортажка оларның шуптузунуң дугайын бижиирге берге. Ынчангаш эгезинде таныышканывыс. С. Бережнойнуң мындыг сөстери-биле, ооң дугайында ийи домак-биле доозар бодадым:

— Каш хонгаш шериг албанындан халажып чанар мен. Баргаш чүнүң-даа мурнунда чолаачының мергежилин чедип алыр күзелдиг мен. Оон соонда колхозка ажылдаар.

Ефрейтор Сергей Бережной тергииннерниң бирээзи: ол Н заставада конструктор М. Калашниковтуң адын бижээн автоматтың чаңгыс-ла эдилекчизи. Ол ышкаш «Совет Армияның тергиини» база «Кызыгаар шерииниң тергиини» деп хөрек демдээниң ийиги чергези ооң хөрээн каастап чоруур.

— Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң күрүне кызыгаарын камгалаар доскуулче үнерин дужаап тур мен! — дээн команда чаңгыланып, бөлүк солдаттар чыскаалыпкан турда, заставадан чоруптум.

М. ХЕНЧЕ-КАРА.

ЧУРУКТАРДА: 1. ефрейторлар С. Бережной биле Е. Дударев, 2. хостут шакта.

Авторнуң фотолары.

АЛДАРНЫҢ МУЗЕЙИНДЕ

Музейлер аңгы-аңгы болгулаар. Чамдыктарының экспонаттары эргиэн, үнелиг-биле, өскелерининң — мастерлерниң кылганы, каас-чаражы-биле. Оон өске музейлер база бар. Оларда улустарның төөгүзү, демисели, маадырлыг чоруктарының документилери делгеттинген. Ындыгларга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күрүнениң айыыл чок чорук комитединиң Кызыгаар шерииниң музейи база хамааржыр.

«Ооң улуг эвес, чырык залдарынче ыраккы заставаларның бүзүрел чок ыржымы кирип келген дег...» деп, «Известия» солунда парлаттынган корреспонденцияда бижээн.

Ол музей Москвада, Улуг Брон кудумчунуң 23 дугаар бажыңында турар. Совет кызыгаар шериинин төөгүзү-биле холбашкан бүгү-ле чүүлдер мында ыдыктыы-биле кадагалаттынып чыдар. Ооң залдарында үш муң чыгыы янзы-бүрү экспонаттарны делгээн. А музейниң фондуларында ниитизи-биле 25 муң чыгыы экспонаттар шыгжаттынган, олар бистиң алдарлыг кызыгааржыларывыстың дайын чылдарында маадырлыг чоруктарының болгаш тайбың үеде дайынчы белеткелиниң дугайында чугаалап турар.

...1935 чылдың октябрь 12-де япон солдаттарның ротазы «Волынка» заставаның участогунга бистиң кызыгаарывысты үрээн. Эрес-дидим кызыгааржылар ол чалатпаан аалчыларга удур дошкун тулчуушкунну эгелээн. Аңаа салбыр командири Валентин Котельников бодунуң эрес-маадырлыг чоруун көргүскен. Ол аар балыглатса-даа, тулчуушкун шөлүнден чорбайн, дайзыннарны чылча шапкыже чедир дайынчыларын удуртуп турган. Чурукчу П. Соколов-Скал бодунуң бир чураан чуруун ол болуушкунга тураскааткан. А Котельниковтуң албан эрттирип турган заставазынга ооң адын тывыскан.

Үжен чылдарның ортаа үезинде бистиң ыраккы чөөн чүк кызыгаарывыска хөлчок дүвүрээзиннинг апарган.

Дайын мурнундагы чеди чылдарның дургузунда япон милитаристер 3500 ажыт чөңгээлерни кылганнар. 1935 чылдың чазындан эгелээш, олар Кыдаттың эжелеттирген соңгу-чөөн районнарындан совет девискээрже чепсектиг халдаашкыннарны үргүлчү кылып эгелээннер. Японнарның дыка улуг чепсектиг чөңгээзи 1938 чылдың чайынында Хасан хөлдүң районунда Заозёрный болгаш Безымянный деп бедиктер чанынга болган. Маңаа көргүскен эрес-дидим, маадырлыг чоруктары дээш, 190 кызыгааржы дайынчы орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаткан. Оңза шылгараан беш кызыгааржыга — Г. Батаршинге, А. Махалинге, В. Виневитинге, П. Терешкинге болгаш Т. Чернопяткога Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывыскан. Кызыгаар шериинден ол бедик атты бир дугаарында алган беш чекистерниң хорек чуруктарын, документилерин, хууда эдилеп чораан чүүлдерин музейден көрүп болур бис.

Бистиң кызыгааржыларывыстың Барканый ортулукка келген япон десантыны узуткаарынга киришкениниң болгаш МАР-да Халхин-Гол хемге япон дайзыннарга удур чоруткан чедиишкинниг операцияларының дугайында дыка хөй материалдар чугаалап турар. Мында «Воровский» дээр кызыгаар таңнылы корабльдиң моделин база делгээн. Ол дээрге ыраккы чөөн чүкте далай кызыгаарының баштайгы камгалакчыларының бирээзи-дир. Ол совет девискээрде сугларже хайгыылчы болгаш өске-даа хоралакчы сорулга-биле кирген хөй санныг даштыкы шериг, садыгжы, балыкчы судноларны тудкан.

— Ада-чурттуң Улуг дайыны. 1941 чылдың июнь 22-нин дан хавалында Баренцово далайдан Кара далайга чедир чаттылаан Күрүне кызыгаарын дургаар турар заставалар бистиң чуртувусче оор ёзу-биле халдаан немец-фашистиг эжелекчилерниң одун бир дугаарында хүлээп алганнар.

Музейде легендарлыг шивээниң тууйбулары — чекистерниң гитлержилерге удур каржы тулчуушкуннарының ыыт чок херечилери — кадагалаттынып чыдар. Ол тууйбуларда бир-ле чидиг чүве-биле — бижек азы чыда ийикпе — мынчаар бижээн: «Олур бис. ынчалза-даа моон чорбас бис. 22-VI. 3 шак 15 минута турда, баштайгы тулчуушкунну хүлээп алдывыс. Бис беш кижи турдувус: Селов, Грудов, Боголюб, Михайлов, Селиванов» Бо тууйбуларны Андрей Кижеватовтуң заставазының кызыгааржыларының камгалап турганы форттан алган. Кижеватовтуң өлгениниң соонда аңаа Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывысканының дугайында грамота, Алдын Сылдыс болгаш Ленин ордени, форттуң камгалакчыларының дайынчы чепсээниң болгаш ок-чемээниң артынчылары база мында кадагалаттынып чыдар.

Бистиң Төрээн чуртувустуң далай кызыгаарының камгалакчылары база алдарлыг эрес-дидим, маадырлыг чоруктарны кылганнар. Балтикага, Ак болгаш Кара далайларга кызыгааржы-далайжылар дайзынга удур дең эвес күштүг дидим тулчуп, дайыннар төөгүзүнде көстүп көрбээн маадырлыг херектерни кылганнар.

Ада-чурт дайынының үезинде 13 муң ажыг кызыгааржы орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаткан, 200 ажыг кижиге Совет Эвилелиниң Маадыры деп бедик атты тывыскан.

Дайынның төнген хүнүнден, гитлержи Германияны тиилээнивистен бээр 31 чыл болуп турар. Совет улус ол хире үениң дургузунда тайбың амыдыралды тургузуп турар. Ынчалзажок кызыгаар артында чамдык кижилер бистиң совет тургузуувусту, амыдыралдың совет овур-хевирин көөр хөңнү чок. Шак ындыг кижилер биске кандыг-даа арга-биле болза хора чедирерин кызып турарлар. Амгы үеде дайзын кончут кажар-оптуг, дуржулгалыг апарган. Ынчалзажок кандыг-даа арга-мегени хереглезе, түңнел чаңгыс — сойгалаашкын. Бо бүгүге кызыгааржы чекистерниң дузазы үнелеттинмес улуг.

А. АШМАРИН.

АДА-ТӨРЭЭН ЧУРТУВУСТУ АЖЫЛ, ЫРГА АЛДАРЖЫДААЛ

(Эгези 1-ги арында).

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин фестивальдың киржикчилеринге байыр чедирип, чүве чугаалаан.

Улусчу чогаадылга фестивалы онзагай үеде эртип турарын демдеглээш, дараазында айтырыгларга доктааган. Партияның XXV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери совет кижи бүрүзүн тургузукчу ажыл-ишче кыйгырып турар. Оңгу беш чылдың баштайгы чылының планныг сорулгаларын чедиишкинниг күүседир дээш шудургу ажыл кайдадаа хайныккан. Көдээ ажыл-агыйда, үлетпүрде, тудугда кескү чедиишкиннер тодаргай. Ферма, бригада, ажыл-агый, район, бүдүрүлге бүрүзү социалистиг чарыштың түгүп улам бедик тудуп, ажыктыг ажыл-херектер-биле Төрээн чуртту алдаржыдар ужурлуг.

Күш-ажыл-биле ыр-шоор кезээде кожа чоруур. Бөгүн мында чыглып келген эң шилиндек бот-тывынгыр артистер боттарының уран талантызын чоңга бараалгадыр. Фестивальга белеткелдиң үезинде чедип алган бүгү-ле эки чүүлдерни улам быжыглап, бот-тывынгыр уран чүүлдүң бөлгүмнеринге киржирлерниң саны улам өссүн дээш ажылдаарының чугулазын эш Ширшин демдеглээн. Тургузукчу ажыл-ишке киришкеш, боттарының чогаадыкчы талантызын чоңга бараалгадып чоруур энтузиастарга кым-даа чоргаарланыр. Оларның кылып турар ижи онзагай макталдыг. Фестивальчыларга чогаадыкчы улуг чедиишкиннерни Г. Ч. Ширшин күзээн.

* * *

Фестивальдың баштайгы концертин Каа-Хем районнуң бот-тывынгыр уран чүүл коллективи көргүскен. Каа-хемчилерниң программазының эге кезээнде күш-ажылды, чаартылгаларны, бистиң бүдүрүп, кылып турар чаагай херектеривисти алгап мактаан «Үе, бурунгаар!» деп шүлүк кааcталганы киирген. Шынап-ла бистиң базымнарывыс делгем, планнарывыс улуг, эчис сорулгалыг. Ниити ыр бөлүү «Ленинниң партиязы» деп база «Чаңгыс парус агарып чор» деп ырларны күүсеткен, ону көрүкчүлер чылыы-биле уткаан. Хөйнүң ырында бежен хире кижи киржип турар, күүселде ниитиин-биле эки.

Улустуң аас чогаалындан онзагай чүүлдерни концерт программазында киргенин Каа-Хем районнуң концерт программазының чедиишкинниг талазы деп санаар. Маңаа хамаарыштыр «Сибирячка» деп вокалдыг ансамбльдиң күүселдезин, ол ышкаш «Матаня» деп улустуң дүрген ырларын ыраажылар З. Бакалова, Т. Мурачева, В. Студеникин оларның күүсеткенин адап болур. Үстүнде көргүзүглерге улаштыр районнуң Культура бажыңының танцы бөлүү «Хөглүг ложкачылар» деп танцыны ойнаан.

База-ла улустуң аас чогаалының байлактарынга үндезилээн орус улустуң куда ырын Дерзиг-Аксы көдээ клубтуң пенсионерлер бөлүү багай эвес күүсеткен. Орус, тыва ырлар, сыгыт, баянистер дуэти, инструменталдыг ансамбль дээш өске-даа номерлер бот-боттарын солуп турган. «Совет Тыва» совхозтуң малчыны Б. Монгуш тыва улустуң «Чаппы-Хемим» деп ырызын, «Тиилелге» колхозтуң механизатору В. Иргит сыгыт-биле аян туткан. Бот-тывынгыр уран чүүлдүң хоочун киржикчилери А. Моргун (шүлүк номчукчузу), улустуң ырларының күүседикчизи У. Сераэдар олар бо концертте база киржип турар.

Инструменталдыг ансамбльдиң үделгези-биле «Тиилелге хүнү» деп ырны Сарыг-Сеп школазының башкызы В. Вальков, «Сеңээ таарзырын күзээр-дир мен» деп ырны Бүрен-Хем көдээ библиотеказының библиотекары З. Бакалова күүседирге көрүкчүлер мактаан. «Мээң Россиям» деп ниити ыр-биле бо районнуң концерти доозулган. Бо көргүзүгде концерттиң шупту киржикчилери турупкан. Музыка чаңгыланган, бистиң улуг Төрээн чуртувусту, күш-ажылды алдаржыткан олурутлар сценадан база катап дыңналып турду...

Каа-хемчилерниң соонда Тес-Хем районнуң бот-тывынгыр артистери сценаны ээлепкен. «Ада-төрээн чуртувусту ажыл ырга алдаржыдаал!» — тес-хемчилерниң девизи ол. Улустуң ыры «Самагалдай» сценадан оожум дыңналып келди. Көжеге чоорту ажыттына берген. Хеп-сыны көрүштүг бот-тывынгыр артистер ийи одуруг тургулапкан. Оларның хөректеринде — фестивальдың эмблемазы. Композитор Филиппенконуң «Коммунистиг партияга алдар», Р. Кенденбильдиң «Партиявыс — мерген компас» деп ырларын ниити ыр күүседирге көрүкчүлер адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Роберт Рождественскийниң «XXX векче чагаа» деп шүлүүн Чечек Дажываа номчаан. Авый-оол Симчит болгаш Далар-оол Лойгунуң күүселдези-биле Дамба Хүрешоолдуң «Авыяк кадарчының ыры» хөглүг, баштак чараш дыңналган. Игил, сыгыт, хомуска күүселделер тес-хемчилерниң концерт программазында база элбек кирип турар. Чүгле чаңгыс кижиниң күүселдези эвес, харын ийи, үш чедир күүседикчи бар апарган. Кол-ла чүве бо номерлерни шыңаржыдар болза эки.

Хөйнүң ыры-даа, ыры ансамбльдери болгаш танцылардаа бо коллективтиң концерт программазын бот-боттарынга немештир наастап, утка-шынар киирип, көрүкчүнү хаара тудуп турарын эки деп демдеглевес арга чок. Самагалдай ортумак школазының башкызы Орланмай Оюннуң тургусканы «Инчеек» деп танцызы база «Хамнаарак» деп молдав танцы, Тывада сурагжаан «Ээлдек шыңгыраашы», «Ча адыкчылары», «Ехор» деп бурят танцы күүселде болгаш хеп-сын кааcталга талазы-биле көрүштүг. Күүседикчилериниң саны хөй, ниити культура бедик.

«Чалыы назын» деп ыры ансамблинде эр, херээжен улус кады кирип турар. Оларның күүселдези-биле Соржак Кара-Каттың «Кыстарывыс» деп ырызы бараалгаттынган. «Ырлаакыылы» деп ырны херээженнер ансамблы база эки ырлады. Композитор Фрадкинниң «Днепр дугайында ырын» эр улус ансамблы бедик көдүрлүүшкүннүг онзагай эки күүсеткен. Кенеш Бадыйның музыказынга Владимир Серен-оолдуң бижээни «Дайынчы салгаалдың ыры» база-ла таалаңчыг дыңналып турду.

Концерттиң программазында бистиң улуг Төрээн чуртувустуң эки-дунма улустарының ырлары, танцылары, шүлүктери кирип турар. Эмма Цалагова бодунуң чогааткаңы «Тыва» деп шүлүүн номчаан. Орус улустуң хөгжүм херекселдериниң оркестри база эки ойнаан. Ону Симчит Авый-оол удуртуп турар. Бо көргүзүг-биле концерт доозулган.

Улусчу чогаадылга фестивалы уламчылавышаан.

Б. ДИРЧИН.

ЧУРУКТАРДА: Каа-Хем районнуң «Сибирячка» деп ыры ансамбли орус улустуң ырларын күүседип тур. Тес-Хем районнуң танцы бөлүү «Ээлдек шыңгыраашты» күүселдезинде.

А. Зайцевтиң фотолары.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАЙ 28-ТЕ

МОСКВАДАН

9.55—«Торгу болгаш генетика». Документалдыг телефильм.
10.45—«Орус чугаа».
11.00—Медээлер.
11.10—«Гранит ортулуктар». Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү.
12.30—«Уламчылыг ужуралдар». Школачыларга программа.
13.20—«Маадырлыг чоруктуң «хову почтазы». Совет Эвилелиниң Маадыры чогаалчы В. В. Карпов дамчыдылганы чорудар.

КЫЗЫЛДАН

13.50—«Төнмээн рассказ». Уран-чечен телефильм.

МОСКВАДАН

14.45—«Бөгүн — Кызыгааржының хүнү». ССРЭ-ниң кызыгаар шериглериниң штавының начальниги генерал-лейтенант В. Ф. Лобановтуң чугаазы.
15.00—Кызыгааржыларга концерт.
лешиниин баштайгыр
15.35—«Ааңга серенада». Телешиниң баштайгы көргүзүү. Автору К. Поляков.
17.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

17.30—Фильм-концерт.
18.15—Телемедээлер.
18.25—Документалдыг фильм.
18.35—Неделяда болуушкуннарның тайылбыры.
18.50—Телефильм.
19.00—«Тываның неделязы». Информастыг программа.
19.15—Документалдыг фильм.
19.25—«Улусчу чогаадылга фестивалы чоруп тур».
20.00—Медээлер.

МОСКВАДАН

20.15—Футболга ССРЭ-ниң кубогу. «Черноморец» (Одесса) — «Динамо» (Москва) 2-ги оюн. Одессадан дамчыдылга.
21.00—«Тиилекчилерниң оруу-биле». Ыры концерти. Эвилелдер бажыңының Колонналыг залындан дамчыдылга.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Спорт

Эш хуузунуң ужуражылгазы

Кызылдың автоорук техникумунуң сургуулдары спорттуң үш хевиринге эш хуузунуң ужуражылгазын эрттирери-биле Улуг-Хем районнуң Ак-Тал ортумак школазынга аалдап келгеннер.

Баштай 1600 метрге дөрт кижи киржикчилиг эстафета чарыжы болган. Аңаа школачылар шылгараан. Үш муң метрниң крозунга техникумнуң төлээлери бирги черни алган.

Ийи дугаар хүнде бокска ужуражылга эрткен, орта кайы-даа таладан 7 спортчу киришкен. Оон түңнели хайым болуп доозулган.

Баскетбол ойнаарынга акталчылар шылгарап, аалчыларны уткан.

Эш хуузунуң ужуражылгазынга тиилээн спортчуларга шаңналдарны тывыскан. Ак-Тал школазының коллективи сургуулдарга «Найыралдың кубогун» берген.

В. БЕЛЕК,
спорт мастеринге кандидат.

«Спартактың» хоккеистеринге шаңнал

Май 26-да кинонуң төп бажыңынга хоккейге чурттуң чемпиону—Москваның спартакчыларынга тураскааткан байырлал болган. «Огонек» журналының тургусканы «Эптиг ээлдек оюн дээш» деп шаңналды оларга тывыскан. Шайбаны чазыг чок киирип, эң-не хөй санныг болган Якушев, Шадрин, Шалимов оларга «Труд» солуннуң шаңналын берген. Чемпионаттың эң эки снайпери Шалимовка «Известия» солуннуң шаңналын тывыскан. «Спартак» командазының хоккеистеринге залда чыылган спортка хандыкшылдыглар ниит байыр чедиргеннер.

(СЭТА-ның корр.).

«Спортлото» тиражы

Май 26-да болган «Спортлото» болгаш «Спортлото-2»-ниң 21-ги тиражының түңнелдери:

«Спортлото»: 49, 7, 21, 28, 30, 12.

«Спортлото-2»: 45, 37, 13, 1, 24, 14.

(СЭТА).

Дыштаныр хүннерде кайнаар баарыл?

Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгының Ногаан театрынга республиканың улусчу чогаадылга фестивалы май 28, 29-та уламчылаар. Эгелээри 10 шакта.

Түңнел концерт Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга май 30-де 18 болгаш 20 шактарда болур.

«Хүреш» стадионга спорттуң национал хевирлеринге хоорай спартакиадазы май 29-та 15 шакта эгелээр, май 30-де 10 шакта уламчылаар. Ол-ла хүн хоорайның бирги чери дээш тыва хүрешке 32 мөге хүрежир. Эгелээри 14 шакта.

Совет Тываның 5 чылы аттыг стадионга «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң бирги чери дээш ГТО-нуң хөй хевирлеринге маргылдаа май 29-та 15 шакта эгелээр, май 30-де 13 шакта уламчылаар.

Май 28-те дараазында бот-тывынгыр уран чүүл коллективтери концерт көргүзер:

Улуг-Хем районнуң төлээлери «Колос» Культура бажыңынга 16 шакта концерт үндүрер. Бай-Тайга районнуң бот-тывынгыр артистери пассажирлер АТБ-зиниң клувунга ойнаар. Эгелээри 17 шакта. Тес-Хем районнуң коллективи чаа хөгжүм-шии театрының тудуг шөлүнге 12 шакта ойнаар. Барыын-Хемчик районнуң бот-тывынгыр артистери № 4 профтехучилищениң залынга 19.30 шакта концерт үндүрер. Чөөн-Хемчиктиң төлээлери башкы институдунуң залынга 18 шакта ойнаар. Ак-Довурактың коллективи уран чүүл училищезинге концерт көргүзер. Эгелээри 19 шакта.

Профтехөөредилгениң ыры болгаш танцы ансамбли башкы училищезиниң залынга май 29-та 19 шакта ойнаар. Каа-Хем районнуң бот-тывынгыр артистери автоорук техникумунуң залынга 14.30 шакта концерт көргүзер.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага шокар булуттаар, чаъс чагбас. Барыын чүк утланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 10—15, оскелеринге 18—23 градус чылыыр.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк утланыышкынныг хат секундада 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы 20—22 градус чылыг болур.

Редактор
В. С. ШАРАВИИ

КИНО

МАЙ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Зита биле Гита» (2 сериялыг) 9.30, 12.20, 15.10, 18.00, 20.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Пиноккионуң ужуралдары» (2 сериялыг) 9.20, 11.50, «Оолду капитан дижир» 14.25, 16.05, «Ынакшыл болгап карак чажы» 17.45, 19.30, 21.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «11 идегел» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Канчап барганың ол» 15.00, «Доктор Абстаның шимчилел дуржулгазы» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЛЕТНИЙ» «Анна биле Командор» 17.00, 19.00 шактарда.

1967 чылдың октябрь 11-де Кызылдың КАЙ-зиниң Анатолий Маркелович Лыковтуң адынга тывыскан ВЕ сериялыг, № 083317 чолаачы шынзылгазы читкен, ону күш чок деп санаар.

КАЯ ӨӨРЕНИРИЛ?

Кызылдың башкы училищези 1976—1977 өөредилге чылында өөреникчилер хүлээп алырын чарлап тур

Хүлээп алыышкынны дараазында салбырларга чорудар:

1. Школа назылыгларының салбырынга 8 класс дооскаңнарны алыр. Өөренир хуусаазы 3 чыл 10 ай.

2. Школа назыны четпээннерниң салбырынга 8 класс дооскаңнарны алыр. Өөренир хуусаазы 3 чыл 6 ай.

3. Школа назылыгларының салбырынга 10 класс дооскаңнарны, өөренир хуусаазы 2 чыл 10 ай.

Хүлээп алырының чуруму бүгү ортумак тускай өөредилге черлери-биле бир дөмей.

Сес чыл эртемниглер училищеге кирерде орус дылга (диктант), математикага (аас-биле) кирериниң экзаменнерин дужаар.

Ортумак эртемниг кижилерни орус дылга (диктант), математикага (аас-биле) ортумак школаның хемчээлинге кирериниң экзаменнерин дужааттыргаш, ийиги курска хүлээп алыр.

Кирерин күзээн бүгү өөреникчилер кирериниң экзаменнериниң мурнунда музыка дыңнап билир талазы-биле мөзү-шынарын хынадыр.

Директорнуң адының кырынга биллириишкинге кожар чүүлдер: сес чыл азы ортумак эртемниң дугайында документ (боду-биле), № 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы, 3Х4 хемчээлдиг дөрт фото-чуруктар.

Биллириишкиннерни июль 31-ге чедир хүлээп алыр.

Кирериниң экзаменнерин август 1-ден 20-ге чедир чорудар.

Училищеге хүлээп алганнарны ниити чурум ёзугаар стипендия-биле хандырар.

18 хар чедир ада-иези чок оскүстерни, а ол ышкаш совхозтар ажылчыннарының болгаш колхозчуларның хөй уруглар ог-бүлелеринден келген кижилерни чогуур документилерни көргүзерге күрүне хандырылгазынга хүлээп ап болур.

Училищеге чүгле тыва кижилерни хүлээп алыр.

Адрес: Кызыл хоорай, Колхозная кудумчу, 56.

Кызылдың эмчи училищези 1976—1977 өөредилге чылында өөреникчилер хүлээп алырын чарлап тур

Фельдшерге өөренириниң хуусаазы — 2 чыл 6 ай.

Сестрага өөренириниң хуусаазы — 1 чыл 10 ай.

Хүлээп алырының чуруму бүгү ортумак өөредилге черлери-биле бир дөмей. Чүгле ортумак эртемниг хамаатыларны хүлээп алыр. Кирер деп турарлар орус дылга (сочинение), химияга (аас-биле) экзаменнер дужаар.

Директорнуң адынга биллириишкинге кожар чүүлдер: эртемниң дугайында документ (боду-биле), № 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы, үш фото-чуруктар, күш-ажыл дептеринден ушта бижилге, ог-бүлезиниң составының болгаш ада-иезиниң шалыңының дугайында шынзылга.

Биллириишкиннерни июль 31-ге чедир хүлээп алыр.

Училищеге хүлээп алганнарны ниити чурум-биле стипендия-биле хандырар. Тыва колхозчуларның болгаш совхоз ажылчыннарының ажы-төлүн материалдыг байдалының дугайында шынзылганы көргүзерге, күрүнениң долу хандырылгазынга хүлээп алыр.

Адрес: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 2. Телефоннар: 2-10-28, 2-41-19.

Кызылда хоорайның № 4 ортумак профессионал-техниктиг училищези анияк оолдар, уругларны өөреніринче чалап тур

Ол училищеге силер ортумак эртемни болгаш силерниң сагыжыңарга таарыжыр дараазында тускай эртемни чедип ап болур силер: конструкциялар эптекчизи, автокрановщик, облицовщик-плиточник, маляр, бызаңчы, электрохарылзаачы, газоэлектроканнакчы.

Ортумак школаны дооскан анияк оолдарны болгаш уругларны дараазында тускай эртемге 9 ай хуусаалыг өөредири-биле чалап тур: конструкциялар эптекчизи, бызаңчы, облицовщик-плиточник, маляр, газоэлектроканнакчы.

Ол тускай эртемнер бистиң Тывавыстың, Төрээн чуртувустуң улус ажыл-агыйын улам ынай көдүреринге бо хүн херектиг. Училищеге силер чүгле шилип алган тускай эртемнерни билип алыр эвес, харын кандыг-даа спорт секцияларынга, бот-тывынгыр уран чүүлге, техниктиг чогаадыкчы секцияга киржип болур силер.

Училище силерни чаагай-жыттынган ниити чуртталга бажыңы-биле, ажылдап кедер болгаш улуг-хүнде кедер идик-хеп-биле, халас аъш-чем-биле хандырар. Училищеге киргеннер дараазында эргелерни эдилээр:

1. Училищени дооскан соонда төлевирлиг бир айның шөлээзин алыр.

2. Өөредилге үезин күш-ажылчы ниити стажка киир санаар.

3. Шеверлекчилерниң тускай эртеминге өөренири-биле киргеннерни аъш-чем-биле хандырар.

4. Училищени дооскаңнар дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринге киреринде, артык эргелерлиг болур.

Хүлээп алырының чуруму:

1. Бүгү тускай эртемнерге кирериниң экзаменнери чокка хүлээп алыр.

Хүлээп алырынга дараазында документилер херек:

1. Директорнуң адының кырынга биллириишкин.

2. Шилип алган тускай эртемниң талазы-биле училищеге хүлээп алырының дугайында ада-иезиниң диилээ.

3. Эртемниң дугайында шынзылга азы аттестат.

4. Төрүттүнгениниң дугайында шынзылга азы паспорт.

5. Киир бижидилгениң херечилели азы шериг биледи.

6. Школадан азы ажылдап турган чериңден характеристика.

7. Чурттап турар чериңден шынзылга.

8. Ог-бүле дугайында шынзылга.

9. Эмчи шынзылгазы (№ 286 майык).

10. Сес фото-чуруктар, хемчээли 3×4.

Бистиң адрезивис: Кызыл хоорай, Магистральная кудумчузу, № 1.

Телефоннар: директор — 2-21-09. Хүлээп алырының комиссиязы — 2-54-14.

Кызылдың № 1 ортумак көдээ профтехучилищези дараазында профессияларга кадрлар белеткээри-биле 1976—1977 өөредилге чылында өөреникчилер хүлээп алырын чарлап тур:

1. Тракторист — калбак профильдиң машинизи. Өөренир хуусаазы 3 чыл.

2. Көдээ электрофикацияның болгаш харылзааның электромонтёру. Өөренир хуусаазы 3 чыл.

3. III класстың автомобиль чолаачызы. Өөренир хуусаазы 6 ай.

Баштайгы профессия талазы-биле училищени дооскаңнарга профессия талазы-биле разрядты тывысканының дугайында болгаш ортумак эртемни чедип алганының дугайында дипломну, тракторларны болгаш комбайннарны башкарар эрге талазы-биле шынзылганы база автомобиль чолаачызының шынзылгазын тыпсыр. Ийиги тускай эртем талазы-биле училищени дооскаңнарга профессия талазы-биле разрядты тывысканының болгаш ортумак эртемни чедип алганының дугайында дипломну тыпсыр. Үшкү профессия талазы-биле училищени дооскаңнарга III класстың автомобиль чолаачызының шынзылгазын тыпсыр.

Баштайгы ийи профессиялар талазы-биле училищеге 8 классты дооскан болгаш 15—17 харлыг анияк оолдарны болгаш кыстарны хүлээп алыр, а үшкү профессия талазы-биле — 10 класс дооскан болгаш 17, 18 харлыг база оол улуг назылыгларны хүлээп алыр.

Өөреникчилерни аъш-чем-биле, идик-хеп-биле, тускай хеп-биле, стипендия-биле хандырар, өске черден келгеннерни ниити чуртталга бажыңы-биле хандырар.

Училищеге кирерин күзээннер директорнуң адынга биллириишкинни бижээш, дараазында чүүлдерни кожар:

1. Эртемниң дугайында шынзылганы азы аттестатты боду-биле.

2. Төрүттүнгениниң дугайында шынзылга азы учёттан дужүргениниң дугайында демдеглеттинген (өске чер чурттуглар) паспорт.

3. Школадан характеристика.

4. Комсомол райкомунуң (хооркомунуң) чоруткан бижии.

5. Чурттап турар чериңден шынзылга.

6. Ог-бүлезиниң дугайында шынзылга.

7. Ажыл-агый чериниң чоруткан бижии.

8. Ада-иезиниң хүлээлгези.

Училищеге кирериниң экзаменнери чокка беседалаашкынның түңнели-биле хүлээп алыр.

Өөредилгеге хүлээп алырының дугайында биллириишкиннерни август 15-ке чедир хүлээп алыр.

Өөредилгениң эгелээри сентябрь 1-де.

Биллириишкинни дараазында адресче чорудар: Тыва АССР, Кызыл хоорай, Салчак Тока кудумчузу, 14, телефон 2-20-92.

Красноярскиның кооперация техникумунуң Кызылда өөредилге-консультация пунктузу ол техникумнуң бот-өөредилгелиг салбырынга кирерлерге белеткел курстарынга кичээлдерниң июнь 1-де эгелээрин дыңнадып тур.

Кирериниң экзаменнери Кызылга июнь 11-ден 20-ге чедир чорудар.

Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Кооперация техникуму, техникумнуң ОКП, телефон 2-55-58.

Тывада амыдырал техниказы септээр чер чурттакчы чонга дараазында дузаламчыны көргүзүп турар:

1. Базыткыыштыг музыка херекселдериниң септээри болгаш хоол киирери.

2. Бижик машиналарын септээри.

Бистиң адрезивис: Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчузу, 135. Телефон 2-49-01. Эртенгиниң 8 шактан 20 шакка чедир ажылдаар, дыштаныр хүн чокка.

Кызылдың эът комбинадынга деңзи мастерин, газэлектроканнакчыларны, электриктерни, чүдүрүкчүлерни, янзы-бүрү ажыл кылыр эр болгаш херээжен ажылчыннарны, мал сагарынга өөреникчилерни, шөйүңү эштакчыларын, обвальщиктерни, мал хүлээп алыкчыларын, дипломнуг кочегарларны, хүл үндүрүкчүлерин, технологтуг дерилгелерни ажаар талазы-биле слесарьларны, чолаачыларны, гараж эргелекчизин хүлээп алыр.

Айтырыгларны дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Трудовая кудумчузу, 36, кадрлар килдизи.

Редакцияның адрези: ИНДЕКС 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-34, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийлиг амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериязының 2-12-45, секретарьлыгының 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17151 ЧАГЫГ № 1344

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00156.